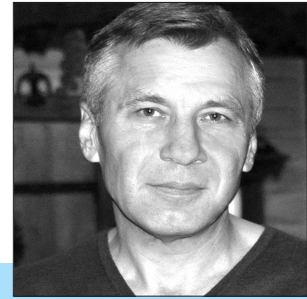

ВІКТОР СКОРИК

4–5

ТАРАС ГОЛОВКО

6–7

ОЛЬГА ХОДАЦЬКА

14–15

Український Поет синіх гір і запінених Черемоша й Прута

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

Справді, блискавки і громи ніколи не б'ють по чагарниках, а по високих деревах.

Саме з цього хаосу думок, ставлень, претензійності, емоцій і почуттєвих станив, які нуртують уже в трьох століттях на теренах розмаїтих державоутворень Буковини та України, по-особливому виокремлюється постаць Федьковича. Історично видатна Особистість. Глибоко народна, неперевершена для тієї епохи своєю українськістю. Надзвичайної породи верховинець, “здоровий, плечистий і гарний чоловік, лиш задумчивий, здається, що велика тяж йому серце давить” (Сидір Воробкевич). Не дивно, адже був сином епохи, коли денационалізаторський плуг переорював, витолочував українську душу, москвофільство роз’їдало (як ненажерлива міль) національне тіло, і пошматоване чужинськими імперіями українство було розтяте над бездонною прірвою бездержавності, не бачивши просвітку. Газета “Буковина” (№ 4, 1885 р.) так висвітлювала тодішній стан національного і соціального гноблення українства: “В цілій Буковині ледве знайдеться 10 учителів (на близько 80 шкіл), котрі уміють правильно по руски писати”.

І ось за таких неймовірно безнадійних обставин, коли вихід для абсолютної більшості з цього вбачався лише на рівні, під кого “лягти”, Федькович стає оберегом українського “Я”. Не обмосковлений; не онімечений, хоча добротню знав німецьку мову, літературу, культуру; не спольщенний; не зволошений, ставши на твердь дороги Шевченкового заповіту — “Свою Україну любить. За неї Господа молить”. Крізь цей дзвоноподібний клич Тарасового Слова, який сприймався ним за найвищу національну ідею, великий буковинський будитель “писав” свою мрію, тво-

Юрію Федьковичу – 190! Саме такий словотвір характеризує невмирущих. Бо вони продовжують жити в нашому безкінечному просторі, напуваючи буття нащадків цінностями й заповідями, непідвладними часу. Людська, національна пам’ять утримує, передаючи у спадок нових поколінь, духовні скарби й чесноти, закладені в їхньому Слові та Чині. І хоча змінюються часи, епохи, світоглядні матриці, ідеологеми, стирається від людського ходіння гранітний брук, іншими стають усталені політичні кордони, щоразу перед народом, світом постають нові виклики, загрози, місії і завдання, однак є люди, що попри все зберігають свою високість і вічність. До них зазвичай прикуто значно більше суспільної уваги, аніж до цілих мас спільнот. Таких славлять і ганяють, заливають бронзою і руйнують, ними захоплюються і розчаровуються, їх люблять, героїзують і міфологізують, їм заздрають, а часом ненавидять...

рив сенс власного життя. Очевидно, вони закладені в написі, викарбуваному на підмурівку його величного пам’ятника в затишному (як для гамірного міста) міському сквері між трьома будівлями Університету та Бібліотеки: “Я люблю мою Русь-Україну. Я вірю в її будучину”. Однак він не тільки вірив, а й виборював право рідного Народу “у своїй хаті і школі добувати свого щастя і сили, і волі”. Бо й рідномовна газета “Буковина”, “редагована живо й талановито” (за Франком) Юрієм Федьковичем упродовж 1885–1888 років, набула ваги речника національної соборності, стверджуючи незнищений Шевченків заклик — “Борітеся!”.

Не перебільшую, але рідне слово й віра Федьковича в єдину і вільну Україну робила “мертвий” Народ живим, учила його бути Українцями, які “чужого не бажають, тільки своє боронити хочуть”. А ще ідеї, ідеали, врешті життєвий чин Поета є повчальними і слухними для нас тому, що цей часом незбагненний, ніким не “запряжений”, то суворо-тихий, то розбурханий статечний муж ніколи, ні за яких обставин тодішніх реальностей не славив, не ідеалізував, не пропагував фальшиві “цінності” про “добріших, гуманніших і культурніших” імперців та

зайд. Для нього вони (від царя до царя!) завжди були чужинцями, колонізаторами, завойовниками. І єдиний дорожний знак для таких — “геть з України!”. А тому прославляв Січ, Козаків та Опришків і нерозділену та єдину Україну:

Єдну нашу Буковину
З Червоною Русею.
Най Черемош запінений,
І Чорний, і Білий,
Із братію із руською
Нас більше не ділить.
Най возьметься однов силон
До одної справи:
Добувати батьківської
І волі, і слави.

Так, символізм, ідейність цього насправді соборного звернення часто використовували на свій лад насамперед ті, хто не волив бачити єдність Українського народу, намагаючись переплавити в плавильному казані московської радянщини нашу національну ідентичність, спраглисть державності. Нові зайти-“визволителі”, ввірвавшись через вікна в нашу хату, заставши ще теплий буковинський борщ, приготований людьми, вигнаними зі своїх осель до сибірських, ретиво почали писати для нас брехливу московську

Продовження на стор. 2

ПЕРЕДПЛАТА—2024

Тижневик “Слово Протівіми” (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях “Укрпошти” за допомогою “Каталогу видань України” на 2024 рік (стор. 24).

Вартість є такою:

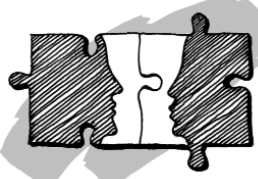
1 міс. — 60 грн.

3 міс. — 180 грн.

4 міс. — 240 грн.

Будьмо, друзі, разом!

“Народ, який здатен народжувати Шевченків, Франків і Федьковичів, ніколи й нікому не вдасться “проярмаркувати”.

За круглим столом

Днями під головуванням очільника ВУТ “Просвіта” Павла Мовчана відбулося спілкування за круглим столом на тему “Україна: шлях до Незалежності” з циклу “Проблеми національної безпеки України”. Напередодні історичної дати 24 серпня політики, вчені, журналісти та громадські діячі говорили про здобутки і втрати за період відновлення української державності в 1991 році і до сьогодні.

За круглим столом прозвуча-

ли вагомі спогади активних учасників історичних подій 1991 року. Зокрема, колишні народні депутати, серед яких — співавтори основних державотворчих актів України Павло Мовчан, Володимир Шовкошитний, Іван Заєць, Георгій Філіпчук, Василь Куйбіда у своїх виступах зазначили, що виклики, які постали перед незалежною Україною тридцять три роки тому, і зараз нікуди не поділися.

Щодо проблем національної

безпеки: загроза від біснுவатої росії існувала завжди, але військово-політичне керівництво країни виявилось не готовим до належної відсічі ворогу. Своєю чергою це призвело до великих втрат. Перед владою і суспільством — складне завдання під час кривавої російсько-української війни зберегти державний суверенітет і демократичний шлях розвитку.

Про те, як вирішувати проблеми в освітній, науковій та сфері культури, говорили доктор філософії Сергій Присухін, кінорежисери, лауреати Національної премії імені Тараса Шевченка Леонід Мужук і Дмитро Ломачук, доктор історичних наук Петро Чернега.

Недотримання державними інституціями чинного законодавства стало темою виступу юриста Юрія Гандзюка.

Своїми спостереженнями про ситуацію в інформаційній сфері поділилися заслужена журналістка України Людмила Лисенко, членкиня редколегії “Слова Просвіти” Галина Дацюк і головний редактор тижневика Ігор Зоц.

Учасники зібрання тепло привітали Павла Михайловича Мовчана з ювілеєм.

Власн. інф.

Протидіяти книжками

Один із сегментів українських книжок, які потрапляють за кордон, — це двомовні. Наприклад, етнографічний українсько-англійський фотоальбом від Лесі Воронюк і Володимира Шибрі “Нетлінні. Українські державні символи у народній вишивці та ткацтві”. Це 360 сторінок розпо-

відей та візуалізація 200 унікальних речей початку-середини ХХ століття з українською державною символікою та її мотивами.

Леся Воронюк, засновниця Всесвітнього дня вишиванки, розповідає: “Ми зрозуміли, що всі проекти маємо робити українською та принаймні англійською мовами для того, щоб споживач культурного продукту міг дізнаватися про Україну більше. Як на мене, це стратегічне завдання кожного українського куратора. Адже у нас є багато дуже якісних напрацювань або вони створюються”.

До 40 відсотків замовлень книги “Нетлінні” відправляються за кордон. “Наша творча група була з презентацією книги, зокрема, в Польщі, Австрії, Німеччині, — констатує Леся Воронюк. — У Канаді за два тижні пролетіли 7 найбільших міст. Поширювати українське — це особливо важливо в час гібридних інформаційних війн. Примітивна російська пропаганда про нашу країну, на жаль, продовжує засмічувати голови людям за кордоном. Тож маємо донести світові розуміння української історії минулого та сьогодення і нашу культуру”.

Валентина САМЧЕНКО,
м. Київ

Фото з відкритої мережі

Закінчення.
Поч. на стор. 1
історію, обезлюднюючи людину та український світ.

Правда, задовго до цього “визволення” однозначну відповідь Федькович сформував рідним, незлим тихим Словом:

*Була Січ на Україні,
Чуди (московити) зруйнували,
І козацку давню волю
Вбити загадали.
Не уб'єте руску волю,
Вороги прокляті,
Бо та Січа України
В кожній руській хаті!*

А у вірші “В день скону батька нашого Тараса Шевченка...” (1866) він напише не менш правдиву річ про московію:

*О москво, мати ти всіх лих!
О москво, ти несита крові!
Крові пророків і святих,
І праведних святої крові
Вже переповнена чара!*

Як актуально гостро звучать ці слова нині! Як правдиво й справедливо, пророче й застережливо і водночас легко вони “перекладаються” на сучасну мову! Ніби про кривавий терор сьогоденнішої московії пише Поет своєю зболеною душею, ненавидячи царя-тирана, московитів, москвофільство. Дуже співзвучно висловився у день 25-річчя літературної творчості Поета Іван Франко, стверджуючи, що Федькович був не лише “першорядним талантом, поетом з Божої ласки”, але й твердим “неприятелем московського монгольства”. Здається, що це і ним також закладався підмурівок у клич Хвильового “геть від москви”, який лунав у період “українізації” 20-их років минулого століття. Однак Федькович уже тоді мислив більш прогностично, суголосніше щодо нинішніх реалій, пропонуючи у своїх творах таку потребувану нині світоглядну цінність для українців (і не тільки), що огранилась нині у закличне — “геть москву!”.

З усіх закутків, сегментів, сфер і ніш життєдіяльності української Нації: інформаційного, культурного, суспільно-політичного простору, освіти і науки, церкви, літератури і мистецтва, а головне — з наших мізків і свідомості.

Український Поет синіх гір і запінених Черемоша й Прута

Бо духовно знекорінену націю не завойовують, вона капітулює ще перед боєм, утративши національну душу.

Великий Верховинець у ті смутні часи нагадував усім сущим українцям, які продовжували тішити себе єдністю з московитами, зрадивши Україну, що всіх їх чекає доля “прокльону Богдана”. Застерігав, що таких буде проклинати кожна українська праведна дитина, бо “стали наймитами найбільшого ворога України, продали свою славу і славу народної справи”.

У своїх “Писаннях” Федькович запрошує всіх згадати знову й знову, “що співав Шевченко про Богдана Хмельницького, та й подумас, чи легко буде спочивати в домовині, коли будучий Шевченко заспіває так про Вас?”.

Залишаючись неповторним, своєрідним, незбагнено яскравим Поетом синіх гір і запіненого Черемошу, він свято вірив і сповідував Шевченкове Слово, велику Ідею, закладену в період від Пашкевича до Шевченка. Тому й визначить уже тоді для сучасників орієнтир світобачення та чину:

*Бо слово (Шевченкове) не гине.
Форма в форму міняється
Від віка до віка, —
Да без краю і без міри
Жив дух чоловіка.*

Буковинський Просвітник і Будитель народного духу усвідомлював усю значимість Рідного Слова, яке творив і зрошував Кобзар, бо знав, що “І голос той, і ті слова / Ідуть меж люди!”...

Видатний український учений, професор Чернівецького університету С. Смаль-Стоцький, фундатор Української Академії Наук у ті часи так опишував місію і роль Юрія Федьковича: “До великого Відродження нашого Народу він перший поклав могутню, сильну, віковичу підвалину — Рідне Слово”.

Цю духовну матрицю він намагався нести в “свою хату і шко-

лу”, оскільки був справжнім Педагогом, народним, який усвідомлював: найбільшим дарунком для свого народу є освічена молодь. І що після хліба найважливішою є школа, яка мусить бути рідномовною, національною.

Як і Шевченко, починав з найменших і писав “Буквар”, а ще творив “Бібліотеку для молоді...”, будучи шонеділім й у святі в церкві (як приклад християнина і навчителя), де всі люди “цікавилися гуцолом”. Чернівецька інтелігенція часто була роздратованою, що він, зазвичай, свідомо “оминав їх дім”, хоча й з Федьковичем спілкуватися багатьом було непросто, інколи навіть “моторошно”, — згадував С. Воробкевич. Мабуть, тому, що надто далеко така “інтелігенція” відірвалася від людей, а він був завжди серед народу і для народу.

Не осягнути й не описати цього унікально обдарованого своєю народністю буковинського (Українського!) Просвітника і Поета.

Так сталося, що в цей святошний ювілейний День потяг Київ — Чернівці “маршрутував” через Львів, Івано-Франківськ, Коломию, Снятин, Буковину, стежка-

ми самого Федьковича, рановранці приставши майже до самого Федьковичевого Університету — перлини ЮНЕСКО, безсмертного творіння двох велетів — Є. Гакмана і Й. Главки.

Однак те, що я почув (відчув!) разом зі своїми просвітянськими побратимами, професорами Іваном Дердюю та Володимиром Антофійчуком в університетському, напоєному ранішньою росюю, просторі, неможливо навіть умістити в гаму усіх 9-ти МУЗ, хоча в цьому центральному корпусі (історичний факультет) мав щастя провчитися цілих 5 років. Уперше почув, ніби з вершин століть, як з величавих церковних бань лунав, промовляв до свого Народу, який у ці часи ховає своїх кращих синів і дочок, полеглих у війні з московитами за Україну, правдивий Голос Федьковича. Настільки сильним, справедливим і пророчим було його сьгоднішнє Слово, ніби написане шойно для всіх нас, для Воїнів, для Волі, для Перемоги над вселенським злом — московією.

Трохи пізніше, на урочистих дійствах біля пам'ятника Поету, на могилі, де відбувалися Божа служба, мітинг-реквієм з вшану-

вання його пам'яті, конференції в музеї ім. Ю. Федьковича, прем'єрі кінофільму про Федьковича, в незвично добродушній і суголосній Духу зустрічі з очільником Чернівецької обласної ради Олексієм Бойком я сповна оцінив той суспільно-державний регіональний проект, наповнений людськістю, який реалізується нині на Буковині, — “Юрій Федькович і Український Воїн”.

Відчуваєш, розуміючи “серцем, що постать Федьковича далеко не вміщується в рамки “регіональних квартир”, бо це Особистість для всього Українського Світу, для людськості.

Тому й так боляче громадськість реагує в цей День на всілякі ляпи, коли, наприклад, зі шкільних літературних програм МОН “викинуло” вивчення творчості цього великого Будителя української Нації, а отже, його ідеали, думи, віру в її будучину.

І як тоді не згадати (з прикритістю) написану мною статтю в “Голосі України” ще в далекому 1995 році — “Я не боюся міністра освіти, але боюся освіти міністра”.

Негоже, бо тоді й центральні відомства уподібнюватимуться в умовах війни до “трухановщини” з Одеси, де чомусь продовжують захищати пушкіних, “думські” вулиці та злотворних екатерін; до полтавських зверхників, які й досі “оберігають” закутаного катапетра І, надіючись, що він якось та й уживеться з пам'ятником великому Івану Мазепі.

Не вийде, панове ватники. Дух Мазепи, Шевченка і Федьковича таки знешкодить руйні сили.

Мудро й твердо сказав колись (1895 р.) В. Стефаник, що народ, який здатен народжувати Шевченків, Франків і Федьковичів, ніколи й нікому не вдасться “проярмаркувати”.

Віримо, що так і буде.

До цього закликає нас і цьому навчає нас Володар Цховного Меча — Юрій Федькович!

Велика шана і дяка духовному Будителю Українського Народу! Слава Україні!

Георгій ФІЛІПЧУК

З історії “Просвіти” Слов’янська

Віктор СКРИПНИК,
почесний краєзнавець України,
м. Слов’янськ

Оглядаючись на пройдений “Просвітою” 155-річний шлях, згадаймо про діяльність товариства на східних теренах України, зокрема, у Слов’янську, поруч з яким нині палає війна.

Повернімося в минуле. Згадаймо, як у місті розпочався період українського відродження. З весни 1917 року офіційно починає діяти “Просвіта”. В. Мікушев та О. Добровольський, які вивчали архівні документи Донецького облуправління КДБ, стверджують, що її організатором був житель Слов’янська Дмитро Мілютенко – майбутній видатний український актор. Певний час керував “Просвітою” Іван Зубашев, колишній голова міської управи. Серед активних її членів була Марія-Квітка Білинська, яку заарештували 1937 року. Протокол її допиту проливає світло на діяльність слов’янської “Просвіти” у 1917–1918 роках. Марія Миколаївна розповідала, що діяльність організації мала просвітницький характер: працювали курси української мови для всіх охочих, читалися лекції з української літератури, влаштовувалися постановки українських п’єс. На запитання, хто читав лекції, відповіла: професори з Харкова Плевако, Синявський і Хоткевич.

Уявіть собі: відомий український письменник, режисер, композитор, шойно звільнений з царської тюрми політ’язень Гнат Хоткевич (1877–1938) вирушає в небезпечну (йде 1917 рік!) майже 200-кілометрову поїздку до Слов’янська, щоб прочитати просвітникам, серед яких було багато вчителів, лекцію з української літератури! І цю людину більшовики назвуть ворогом народу, розстріляють. І хіба ж його одного! Тисячі, сотні тисяч патріотів були звинувачені в “буржуазному націоналізмі”, антирадянській діяльності й репресовані.

Однак, незважаючи на труднощі цього історичного періоду, українська мова пробивала собі дорогу в повсякденне життя республіки. Зміцненню її позицій

сприяла діяльність Миколи Скрипника на посаді наркома освіти УРСР (1927–1933). Як наслідок, у 1940 році всі школи Слов’янська, окрім СШ № 3 імені Горького, стали україномовними.

У жовтні 1941 року Слов’янськ опинився під загрозою німецької окупації. Пригадуючи ті дні, професор-україніст Луганського педінституту Григорій Костюк, який “відтубив” у Воркуті п’ять років (1935–1940) “за націоналізм” і працював експедитором у Слов’янській міській лікарні, писав: “Останніми покинули місто міліція і військові команди підпалювачів-енкаведистів. Тепер у місті настало справжнє беззаконня і беззаконня. Блискавично тисячі людей кинулися до підпалених пунктів заготзерна, до хлібозаводів тощо. Жінок і підлітків, чоловіків, що затрималися в місті, – всіх підганяв страх перед можливим голодом”.

Із 75 тисяч міського населення, яке проживало в 1940 році, в окупації опинилося тисяч 20–25. Це були переважно жінки з дітьми, літніми батьками, а також чоловіки, яких не взяли на фронт, не евакуювали із заводів, містянни, які намагалися пішки втекти, але німці відрізали їм шлях на схід. Тож треба було якимось жити. А нові хазяї організували місцеву владу, яка мала думати і про роботу для містян, і про їхнє харчування, лікування, навчання. І якщо хтось вважає, що всі, хто

працював в управі, – зрадники, то глибоко помиляється. Були там і ті, кого турбувала доля земляків, хто допомагав їм вижити.

Відомо, що відділ освіти було доручено сформувати педагогу Петру Шинкару. Звичайно ж, треба було розробити навчальні програми, підручники. І влітку 1942 року вже були нові “Буквар” і “Читанки” для 2 та 3 класів. А ще почала діяти “Просвіта”, видавалась “Донецька газета”. Окупанти думали, що і просвітяни, і газетарі прославлятимуть їх “новий порядок”, а вони пропагували українську мову і культуру, агітували за самостійну Україну. Це, звичайно, не могло сподобатися фашистам і вони швидко наклали табу на все українське, заарештували активістів, зокрема Шинкара – заввідділу освіти, голову “Просвіти”.

Кому вдалося пережити німецьку окупацію, тимі відразу ж після звільнення міста зацікавилися енкаведисти. Майже всіх звинуватили в приналежності до “контрреволюційної” націоналістичної організації “Просвіта”, в антирадянській пропаганді й відправили на “перепоховання” у містя, дуже віддалені від України.

Для прикладу наведемо рядки зі звинувачення Дмитра Граховецького, вчителя української мови та літератури шкіл № 2 і № 3 м. Слов’янська, а в період окупації – викладача ділової української мови в Сільськогосподарській школі, автора статті про

У селі Долина після нашествия рашистів не залишилось жодного цілісного будинку

поета-романтика Михайла Петренка в “Донецькій газеті”: “Підсудний Граховецький, проживаючи на тимчасово окупованій німецько-фашистськими військами території в місті Слов’янську, в серпні 1942 року добровільно вступив в члени української націоналістичної організації “Просвіта”, яка була організована українським націоналістом Шинкарем. Граховецький був присутній на зборах цієї організації, за дорученням правління “Просвіти” організував курси молоді і займався залученням нових членів в організацію “Просвіта”... Граховецький приховано виступав в фашистській пресі з антирадянською пропагандою, наклепами на радянську владу, розвішував у будинку школи, де проходили курси молоді, націоналістичні плакати і гасла, ставлячи за мету

“національну Україну”.

За свої “злочини” Дмитро Граховецький, у якого була паралізована права рука, відповідно до указу радянських органів від 19.04.43 р. одержав 15 років заслання на каторжні роботи плюс 5 років позбавлення прав. Робота справді була каторжною, бо мрійник про незалежну Україну Дмитро Граховецький і трьох років не витримав, у 1946-му помер...

Відновилося просвітянське товариство на Слов’янщині тільки в 1990 році. Понад два десятиліття його очолював Володимир Савенко. Пригадую, як у 2005 році він розповідав, як пів сотні членів міськрайонної організації “Просвіти” постійно дбають про відродження в громаді української культури, перш за все мови. З 22 шкіл, що працюють у районі, тільки одна російськомовна – в селі Долина, де живуть переважно нащадки переселених з росії громадян.

Після 2014 року і ця школа перейшла на українську, а в 2022 році село Долина було майже повністю знищене російським агресором під час жорстоких боїв у цьому районі. Це вкотре доводить, що рашистам байдуже кого вбивати на нашій землі – автохтонних українців чи людей, які вважають себе росіянами.

Наразі Слов’янськ – місто прифронтове і просвітяни не проводять масових заходів, та й більшість жителів перебувають в евакуації. Але я вірю, що місто, яке пережило Другу світову війну та окупацію російськими терористами в 2014 р., – вистійте і в ці буремні часи.

Літописець міста

Автор розвідки про діяльність “Просвіти” в рідному місті Віктор Петрович Скрипник і справді є його літописцем. Він видав кільканадцять книг з історії та сьогодення Слов’янська. Всі події останнього півстоліття в місті пройшли через його серце і були зафіксовані в репортажах і статтях на шпальтах місцевих і обласних газет. На межі століть він сім років очолював газету “Вісті”, і це була не просто українськомовна, а українська за духом газета. На жаль, люди, які прийшли на зміну редактору

Скрипнику, почали видавати “Вісті” недержавно...

Віктор Скрипник під час окупації міста 2014 року не тільки не виїхав з міста, а й надрукував в обласній газеті “Донецчина” відкритого листа правителю путіну з вимогою забрати своїх найманців з українського Слов’янська. Це був мужній вчинок громадянина і журналіста!

Цими днями в рідному місті в колі однодумців, які не виїхали попри небезпеки, він презентує свою книжку “Піввіку роботи в газетах”. За цією простою назвою – втілена в статті лише невелика частина праці журналіста і просвітянина.

– На власному піввіковому досвіді автор нагадує про важливість газет не тільки як джерел інформації населення, а й як засіб поліпшення суспільного життя, – каже про книгу голова Слов’янської міської організації НСКУ Тетяна Лисак.

У книжці автор розмістив, зокрема, надруковані в “Слові Просвіти” статті і дякує редакції за підтримку. Своєю чергою нам приємно, що Віктор Петрович є не тільки автором, але й популяризатором просвітянського часопису поруч з війською. Дякуємо за мужність і вірність слову, дорогому ветеране!

Ігор ЗОЦ

Огляд медіа та соціальних мереж

Газета “Сільські вісті” (№32, 06.08) пише, що ухвалений парламентом у першому читанні урядовий законопроект №11340 “ставить із ніг на голову саму сутність протидії корупції, адже від кримінальної відповідальності корупціонерам пропонують... відкупитися!” “Тобто шукає просто-таки кидають у річку. І за це ганьбище знайшовся аж 231 голос!” – зазначає видання, але не називає фракцій, що підтримали закон.

Видання “Київщина 24/7” повідомляє, що в Дніпровському районі Києва на проспекті Романа Шухевича відкрили мурал, присвячений загиблому захиснику України, старшому солдату 112 окремої бригади Сил територіальної оборони Руслану Пісковому “Варягу”. Про це повідомили в пресслужбі бригади. До початку широкомасштабного вторгнення РФ молодий чоловік

активно займався спортом, здобувши титули багаторазового чемпіона України та срібного призера чемпіонатів світу та Європи з кікбоксингу. Після початку великої війни він разом із батьком, який був учасником АТО, добровільно приєднався до 128 батальйону 112 бригади, – інформує видання.

Під заголовком “Головою Львівської РДА призначили Павла Грабського – раніше він працював вантажником та охоронцем нічного клубу” видання “Букви” пише, що політична кар’єра Павла Грабського розпочалась у 2021

році, до того він працював фітнестренером, охоронцем, вантажником, отримував допомогу як безробітний. “У Самбірській РДА, куди його раніше призначили заступником голови, а згодом – першим заступником, Грабський за рік отримав 322 тис. грн зарплати. Його дружина займається торгівлею, вона задекларувала 5 млн грн річного заробітку та володіє автомобілем Volkswagen Tiguan 2017 року випуску”, – повідомляє сайт “Букви”.

Освітній експерт Віктор Громовий в інтерв’ю журналу “Країна” (№14, 25.07) каже, що “учитель “реформованої” школи залишився у стані пригнобленому й упослідженому”. На думку експерта, реформування мало б початися із системи управління, натомість в українську освіту притягнуто за вуха все найгірше, що є в освіті окремо взятих країн. “Кадрова криза і процес професійної деградації вчителів досягли межі незворотності”, – цитує журнал експерта.

В інтерв’ю “Україн-

ській правді” відома журналістка Тетяна Трошинська зізнається, що їй “інколи взагалі незрозуміло, хто і в який спосіб ухвалює рішення”. “То що це, як не гібридна боротьба з власним суспільством?” – запитує вона. За її словами, у 2022 році українське суспільство показало, що йому можна довіряти, коли не виїхало масово, а стало на захист України. Натомість президент і його оточення не готові прийняти велику частину українського суспільства і українських журналістів як партнерів.

“Ми бачимо з боку влади непрозорі, незрозумілі комунікації, інститут цих радників-порадників, які спочатку мають посади, потім не мають посад, і я як журналістка не розумію, мають вони офіційні повноваження коментувати чи ні. Це ж спеціально вбудована система. Це зроблено для того, щоб можна було сказати: “А ми цю людину звільнили”, “А ця людина у нас – позаштатний радник” і тому подібне”, – цитує сайт “УП” Тетяну Трошинську.

“Більшості викрадених російською дітьми уже не повернемо”, – каже керівниця медійної ініціативи за права дітей Ольга Реше-

тилова в інтерв’ю журналу “Країна” (№15, 08.08).

Сайт “Бліцінфо” розповідає про презентацію в Івано-Франківську книги “Історія для наймолодших”. Її автором став івано-франківський історик та політолог Мирослав Кошик. Участь у презентації книги взяв і міський голова Івано-Франківська Руслан Маршків, який привітав автора і його помічників. “Радий, що Мирослав взявся за таку непросту роботу. Бо цікаво пояснювати дітям історичні події треба вміти. Дякую, що все вийшло. Дякую сину Мирослава Адаму за його особистий вклад у створення книги, а також всім, хто долучився до цієї праці. Бажаю їй бути в топ і нехай в кожній українській родині малеча зростає на правдивій, цікавій історії”, – відзначив міський голова.

Як зазначається на сайті, автор написав цю книгу з гумором і додав безліч цікавих фактів, щоб вона читалась, як захопливий роман. Читачі дізнаються про давні міфи, помандрують стародавніми мапами, познайомляться із видатними діячами та здивуються цікавим історичним подіям.

Медіа оглядав Ігор ЗОЦ

“Ті зерна, що мають прорости з часом у нашу перемогу, але для цього їх треба ретельно доглядати”.

Курський прорив: виміри нашого поступу

Віктор СКОРИК, оглядач “СП”

Другий вимір: (давно перезріла необхідність) ведення війни не тільки на своїй території, а й на території ворога. Тільки за цієї умови можливо виграти війну. Ворог, населення імперської так званої Росії, має відчувати жахи війни на власному досвіді, зануритись у її катастрофічні реалії, що примусить його замислитись про конкретні наслідки для себе.

Чи можна було таку операцію проводити значно раніше? Мабуть, ні, бо до цього не було готове і наше військо, і наші партнери, що допомагають нам протистояти Москві. Сильно бракувало боєприпасів, кількості бойової техніки, засобів ППО і дроневого забезпечення. Не тільки ми по суті не були готові до такого масштабу війни, тим більше, що в останні три роки, після катастрофічної помилки на українських президентських і парламентських виборах, новоспечена в олігархічних кухнях влада не готувалась до великої оборони, а всупереч здоровому глузду фактично згорнула військові програми, шукаючи “мир” в очах путіна, щоб “договоритись посередіне”. Не були готові до такого масштабу допомоги Україні і наші західні партнери.

Тут дві причини. Перша — розуміння природи і хисту нових можновладців в Україні.

Друга — короткозорість західної воєнної доктрини в останні десятиліття, яка не зрозуміла, не помітила, зневажила катастрофічне зростання агресивних настроїв Росії, дуже сильно недооцінила її воєнні плани і можливості, а тому Захід опинився в ситуації ступору, зіткнувшись з реальними масштабами російської агресії проти України. До цього не була готова військова економіка наших партнерів, не розгорнуті логістичні можливості, не підготовлена суспільна думка, яка є вирішальною основою. Тому у 2021–2022 роках, коли стало зрозуміло, що Москва підготувала великомасштабне вторгнення в Україну, наші західні друзі зарадити Україні вже нічим не могли. Ці дві причини, власне, і стали тригером для путіна, давши йому впевненість у гарантованому успіху свого бліцкригу.

Але був і третій чинник, який перевернув хід війни, перекреслив зухвалий бліцкриг, — героїзм і стійкість сотень тисяч українських патріотів, які не роздумуючи, миттєво кинулись у бій з лютим ворогом, що мав грандіозну перевагу в озброєнні та підготовці.

Четвертою причиною того, що ведення війни на території ворога не можна було здійснити значно раніше, є те, що передчасна акція була б лише на руку Кремлю і призвела б до болючих для нас наслідків.

Поясню чому. Такий наступ на російську територію був би пірровою перемогою і дав би козирну карту Кремлю, яка дозволила б Москві підняти величезну пропагандистську хвилю “духопідйомності” се-

Головною подією минулого тижня, а також як мінімум останніх півтора року, безумовно, стала Курська визвольна операція українського війська. Визвольна тому, що це етнічно українська територія, анексована Москвою 105 років тому. Про її українську приналежність не просто говорить, а кричить тутешня топоніміка: лише подивіться на мапу регіону і прочитайте назви населених пунктів. Це історична Слобожанщина, відлучена від своєї материнської держави внаслідок московської анексії. Визвольний — це перший вимір наступу українських військових бригад.

ред населення імперської орди, яка призвела б до шаленої мобілізації всієї її військової машини і привела б на фронт мільйони задурених російських ура-патріотів — “не смее враг топтать!” А бити цю козирну карту ані нам, ані нашим партнерам тоді було нічим і ніким. Ані достатньої кількості озброєння, ані мільйонів боєприпасів, ані налагодженої логістики отримання такої допомоги від Заходу в нас не було, тому втримати таку ординську хвилю з півночі напевне було б неможливо. І небо наше було фактично беззахисним, колосально бракувало сучасної і несучасної ППО, тобто вся територія України стала б зручною мішенню для ворога, якби він тоді отримав таку козирну карту для себе — “вставай, страна огромная, вставай на смертний бой, с фашистской силой темною, с проклятою ордой”...

США здійснювали і досі здійснюють стратегію step by step — крок за кроком. Робити щось проактивне, коли є чим відповісти на відповідь ворога. Тобто на певних етапах, коли немає можливості відстояти набутки в результаті проактивних дій, діяти реактивно. Проактивність має бути вивірною, щоб не нашкодити нам несвоєчасними активаціями. Крім того, поступовість підвищення болючих відчуттів від війни, втрат і поразок для населення орди дала змогу, так би мовити, звикнути до болю, зробити його більш буденним, звичним явищем, змучитись цим. У результаті станом на зараз ефект “вставай, страна огромная” фактично неможливий.

Наше небо і наші війська наразі значно краще прикриті ППО, і спалити все живе і суше на нашій території не вийде ніяк. Наші війська набагато оснащеніші технікою та боєприпасами. Військова промисловість на наших теренах і теренах наших партнерів помітно зросла і зростатиме надалі. Тому саме зараз відкрилась можливість повернутися до проактивних дій, тому й стала можливою Курська воєнна операція. Але чому ж така проактивність була можлива і в 2022 році? (Харківський колосальний удар і вигнання окупантів з правобережної Херсонщини) — можуть запитати читачі. У той час ворог набрав багато помилок через свою зверхність, крім того, отримав шок від неочікуваного опору і героїзму українських захисників. На це аг-

ресор жодним чином не розраховував і тому не врахував у своїх планах. У нього була абсолютна впевненість в успіху миттєвого розгрому України. Але з того він надалі зробив висновки, змінив стратегію і кілька разів змінив тактику ведення військових дій. Ворог все-таки багато чого навчився, перелаштувався і навіть повернув собі ініціативу, яку протягом останнього року утримує.

І ось саме Курська операція українського війська — перша солідна спроба перехопити ініціативу у ході війни. Наш козир — маневрування і нелінійність дій. У довгу можуть грати кремезні держави — так роблять США, Китай і Росія. Наша справа — гнучкість, мобільність, креативні ходи, спритність і аритмічний спосіб ведення військових дій. За довгу стратегічну гру з нашого боку відповідають наші головні партнери — США і в Європі — Німеччина. Сподіваємось, що в листопаді США, як мінімум демократи, здобудуть новий президентський термін, а Конгрес в обох його Палатах перейде під контроль демократів. У протилежному випадку — прихід Трампа і трампізму фактично стане для нас вироком, принаймні допомога нам знизиться якщо не в рази, то вдвічі. Але це квіточки. Ягідки — це невгамовне прагнення української зе-влди до пошуків перемовин з Москвою про “мир”. І ось тут Трамп і трампізм стане “в нагоді”. Для узеленських. Не для України. Чую багато такого, що, мовляв, Трамп загалом хороший, хіба що непередбачуваний, але то таке. Головне, що він сильна рука, а тому наведе лад і покаже москвитам “кузькіну мат” і такий хлоп нам потрібен і корисний. Та ні, Трамп абсолютно передбачуваний, йому, вибачте, начхати на Україну, йому ненависна демократія, а лібералізм у цих системах координат — непристойна лайка і катастрофа. Він передбачуваний у своєму авторитаризмі, який в його особі тяжіє до диктаторства, його проста ідеологія — оновлений фашизм в республіканських шатах — у тій класичній партії правого політичного спектру, в яку він троянським конем проліз і згриз, знищив нанівець, перетворив її на інструмент своїх диктаторських прагнень.

Він передбачуваний на всі 100% щодо України: лукавий ульгитатум їй і Москві — закінчити війну. Україні, якщо вона відмовиться, — ембарго на постачання зброї. А Москві замість погроз і примусу — туманні

слова, як у тій московській попсовій пісенці — “синий туман, похож на обман”. І лихо в тому, що не факт, що аж так це все не влаштує узеленських, які, звісно, трохи поторгуються з Трампом і путіном, але насамкінець погодяться і полегшено зітхнуть. Отже, і вілці цілі, і вовки ситі. Мовляв, як тут зарадиш, ми ж не хотіли, але на нас натиснули, та й всі вже втомились від війни. У підсумку — узеленські в білому (чи зеленому, що кому до вподоби), Трамп — миротворець, путін — переможець, а Україна — бездомна сирота.

Повернімося до сьогоднішнього, до Курської операції. Її третій вимір — чи не найголовніший у теперішніх обставинах — морально-психологічний. Це нищівний удар по моральному стану населення імперії зла, який посиє чималу зневіру у свою всемогутність та надійність свого фюрера-імператора. Це деморалізація і розгубленість окупаційних військ ворога. Це благотворне сіяння зерен “усталості от войны”, яка тепер наочно прийшла у їхні зби, це ті зерна, що мають прорости з часом у нашу перемогу, але для цього їх треба ретельно доглядати: постійно поливати вогнем, вчасно нищити шкідників — російських ура-патріотів та пропагандистів, знищувати їхні кубла — військові аеродроми, бази, підприємства тощо.

Четвертий вимір — це розтягування ворожих військ не тільки на фронтах української території, а й на їхній території. Ба більше, ворог бодує надалі змушений посилювати свою оборону по всьому периметру кордонів, суміжних з Україною, а отже, відволікати значну частину своєї військової орди на цю оборону. Так, на прикордонні вони набудували фортифікаційні лінії, але без особового складу ці фортифікації ніщо, тим більше, з не навченими військовиками, без досвіду боїв. Такі незалюднені фортифікації наші війська силами лише однієї бригади пройшли, як ніж крізь масло, а вже потім за нею з бойовим азартом пішли в наступ інші бригади.

П'ятий вимір, військовий — звільнення від давньої окупації Слобожанщини, відсунення сірої зони на 30–50 км від наших кордонів на ширині 50–60 км (оцінки приблизні — від різних джерел). За словами головнокомандувача Сирського, станом на 12 серпня було звільнено тисячу кв. км. За моїми оцінками (як результат дослідження у різних джерелах і аналізу різних даних) — як мінімум 1500 кв. км. Це не означає, що Сирський говорить неправду, він не може все оприлюднювати, особливо, якщо є сумніви щодо тих чи інших локацій, бо військові дії тут динамічні і мінлива обстановка. Та й не все варто казати, аби не дати вгадати ворогу напрямки наших дій, дислокації та планів.

Голова Курської області доповів путіну про втрачені 250 кв. км і менше 30 населених пунктів. І я б не сказав, що він сильно бреше, бо він сам не знає, скільки реально,

Капелан. Зруйнований рашистами храм у Харкові. Фото Леоніда Логвиненка

оскільки у них панує хаос — як результат вмілих і швидких дій наших військ. За допомогою великої концентрації засобів РЕБ фактично повністю порушена комунікація ворожих сил — і військових, і цивільних. Тому й необізнаність у ситуації, паніка та хаос, потрапляння в оточення, полон, знищення колон військової техніки, баз зброї та боєприпасів, осередків базування військовиків.

Наші війська грамотно наступають: проходять повз села або долають їх наскрізь, не затримуючись. Але при тому наступ здійснюється оптимально широким фронтом (40–60 км), що забезпечує фланги від ударів і мінімізує небезпеку оточення в результаті контрдії ворога. Тобто це не бліцкриг, але стрімкий наступ, добре підготовлена, спланована і оснащена військова операція. Тому вона успішна. Важливо, що цей удар був нанесений знезапечно для противника, який не міг собі навіть уявити, що українці посягнули на територію “могучей, великої росії”. Для забезпечення раптовості була проведена вміло прихована концентрація сил наступу. Цьому також сприяла правильна оцінка оптимальної кількості військ і техніки, яку можна було приховати перед проривом, та водночас, яка змогла здійснити разючий прорив на територію ворога.

Зауважимо, що успішний наступ здійснюється силами лише 7–11 (за оцінками з різних джерел) тисяч наших військових, з яких безпосередньо в боях на території ворога 4–6 тисяч, інші забезпечують підтримку, логістику та є резервом. Феноменально!

Одним із сильних здобутків, який варто виокремити, є здобуття Суджанського газорозподільного вузла гілки Помари — Ужгород, через яку транзитом постачається газ в Європу — переважно через Угорщину і Словаччину. Це надає нам можливість своєю рукою регулювати наші відносини з недоброзичливими урядами Орбана та Фішо, вони тепер мають бути стриманішими у своєму лукавому і фальшивому “миротворстві”, за яким ховається банальна закланість та бажання славно нагріти собі руки на вогні війни Москви проти України. До речі, думаю, що і США задоволені українським контролем над цим вузлом, і з погляду партнерства у війні, де демократія протистоїть автократії, і точки зору геополітики, а також і тому, що це примусить Європу ще більше мінімізувати свою залежність від російських енергоресурсів, прискорити цей процес. Газу Європі вистачить, у США величезні ресурси і можливість постачання океаном зрідженого газу. Тобто, окрім геополітичного ефекту, США матимуть деякий профіт від додаткового постачання газу Європі. Саме тому, зокрема, Байден нещодавно зняв обмеження на розвиток і постачання газу, здобутого методом гідророзриву.

Ще одним помітним успіхом у цій операції є те, що наше військо перетнуло залізницю, яка йде до Білгородщини і далі — Харківщини. Це важлива деталь, бо фактично ця залізниця зараз є рокадою в районі бойових дій на Курщині, тобто є основою військової логістики ворога, яка тепер буде бездіяльна.

Зверну увагу на ще одне спостереження, яке чомусь не бачать численні експерти та аналітики, принаймні я не знайшов такого бачення: місце нашого прориву через кордон було дуже вдалою локацією; тут була слабка пильність і готовність ворога, тут і стратегічний розподільчий вузол транзиту газу, тут і створення небезпеки для Москві захоплення Курської АЕС. Але є ще один важливий нюанс: звільнена за цей час територія Курщини з півночі глибоко нависає над східною Білгородщиною, отже, створюється можливість загрози напівоточення цих районів Білгородщини, яка межує з Харківщиною, зокрема з Липецькою та Вовчанською фронтовими локаціями. До речі, це географічне “нависання” — свідчення того, як 105 років тому Москва штучно урвала собі шмат від українського тіла. Подивіться на мапі. Принаймні з огляду ще й на цю загрозу, противник буде змушений зосередити тут значну кількість своїх військ і, певне, від-

ступити від Липецького та Вовчанського плацдарму.

Звісно, ще рано говорити про підсумки Курського прориву, цей наступ ще триває, плани його, зрозуміло, невідомі. Але попередні висновки вже можна робити. Загалом наступ спланований грамотно і ретельно підготовлений, а тому принаймні поки що успішний. Має бути план А, а також Б, якщо щось піде не так з А, має бути і В, якщо Б не складеться за планом тощо. Мають бути і тактичні підплани. Наступ здійснений у вигідній локації, що створює множинні загрози у різних напрямках, які противнику і важко передбачити, і це змушує його реагувати насиченням своїми військами у різних напрямках, що потребує великої кількості особового складу і військової техніки. За моєю оцінкою, наступальний рейд змусить Москву відволікти на цей регіон щонайменше 120–150 тисяч військового особового складу, проводити великі об’єми фортифікаційних робіт (у тому числі замість тих, що вони втратили на прикордонні в результаті нашого наступу). І цей ефект був досягнутий лише за тиждень ударним українським угрупованням чисельністю всього близько 10 тисяч осіб!

Як мінімум ця територія стане сірою зоною, що відсуне можливість обстрілу української території щонайменше на 25–30 км. Але то є мінімумом, а по факту є свідчення деяких джерел, що українці там у певних місцях подекуди почали рити фортифікаційні лінії, думаю, для окріплення і підстраховки, бо наступальні операції тривають і досить успішно, війська йдуть далі углиб Курської області. Тому тримаємо кулаки за наших на щастя, а також, щоб тими кулаками гуртом бити мерзотників імперії зла.

Україна створила новий фронт, на якому має бойову ініціативу, що вірогідно посприятиме перехопленню ініціативи також і на інших фронтах з огляду на падіння морального духу у військах противника, і відповідно сплеску адреналіну перемоги в наших військах, а також через вимушене відволікання і розосередження військ противника. Тим більше, що у вересні на поля боїв вийде значна частина мобілізованих наших військовиків, які закінчують навчальний курс. Зростає також потік зброї і боєприпасів, що надається нам нашими партнерами, який розрахований у термінах постачання, щоб саме у вересні досягти максимуму для проведення осінньої фронтової кампанії ЗСУ.

Наш шанс у маневровій війні, позиційна війна — це глухий кут. Тому Курський феномен, влаштований Українським Військом, — це реалізація одного з таких шансів. Надмірно оцінювати цей успіх не варто, але й недооцінювати його не варто. Це шанс, який треба використати. І зокрема, незалежно від того, наскільки успішно будуть розвиватися події на Курщині, необхідно мати на меті скористатись цим збуренням і завдати ударів в інших недоглянутих, ослаблених ворогом місцях. То там, то там — Херсонщина, Запоріжжя, Луганщина, Донеччина, Харківщина і навіть Крим — все може бути актуальною метою. Заплутати ворога, засмикати в різних напрямках. Маневреність, розвідка і раптовість.

Так, Москва, звісно, спробує болюче помститися Україні за свою Курську ганьбу. Зокрема, не маю навіть сумнівів, що вона готує надпотужний повітряний удар по території України як помсту і цинічне терористичне “вітання” українців з Днем Незалежності. Вже кілька тижнів поспіль не було масованих ракетних ударів. Накопичують свої кількісні потужності. Терор — це спосіб існування імперії зла, світоглядний ресентимент, який особливо люто націлений проти українців. Тому тримаємо стрій, зберігаємо рішучий спокій. І жодних перемовин з терористами. З терористами розмови небезпечні — це аксіома. А коли це державний імперський тероризм, націлений на знищення нації, — перемовини марні, це істина. Все інше — марнословство або лукавство, або страх взяти на себе відповідальність бачити правду, або слабоумство.

До перемоги разом! Слава Україні!

Освітні “Грані”

Подія, яка послужила приводом для цієї статті, відбулася в Запоріжжі ще навесні. Спочатку — коротко про вагому складову позашкільної освіти в Запорізькій області фізико-математичного і технічного спрямування — комунальний заклад “Запорізький обласний Центр науково-технічної творчості учнівської молоді “Грані” Запорізької обласної ради.

Центр “Грані” працює в Запоріжжі з 1946 року і на сьогодні є одним із найбільших закладів позашкільної освіти України. Щороку допрофесійну підготовку отримують понад 2000 вихованців. Зараз, попри те, що Запоріжжя є фактично прифронтовим містом, у нас працює понад 40 гуртків. Ми займаємося професійною орієнтацією та допрофесійною підготовкою дітей віком від 6 до 18 років за різними напрямками науково-технічної творчості. Головний метод навчання — залучення дітей до практичної діяльності за обраним напрямом.

У загально-освітньому контексті сьогоднішньої діяльності Центру “Грані” фізико-математична освіта учнів, стимулювання їхнього інтересу до природничих наук має велике значення. Запоріжжя було і залишається одним із провідних наукових, освітніх і промислових центрів України. Попри викликані повномасштабною російською агресією обстріли, відключення світла та інші негативні чинники, які постійно загрожують життю, роботі та навчанню жителів області, увага до забезпечення освітніх потреб молодого покоління запоріжців є одним із першочергових завдань сьогодення, у тому числі з урахуванням потреб підготовки висококваліфікованих фахівців для майбутньої повноцінної відбудови. Саме тому ми з ентузіазмом прийняли запрошення Національного Центру “Мала академія наук України” (м. Київ) до спільної організації та участі в ексклюзивному навчальному заході — телемості у формі вебінару, який 21 березня 2024 року дистанційно з’єднав Запорізькі “Грані” з НЦ “МАН України” та Європейською організацією ядерних досліджень — ЦЕРН (м. Женева, Швейцарія).

Тема телемосту — “Хімія в ЦЕРН” —

була вибрана з урахуванням значного інтересу учнівської та педагогічної аудиторії до цього аспекту діяльності провідного фізичного центру світу. Спікеркою виступила Дарія Тернова — випускниця Запорізької гімназії № 28, наукова співробітниця, колишня національна координаторка і доповідачка дистанційної Школи ЦЕРН для педагогів України (2022). Відповідальною особою від НЦ “МАН України” за підготовку і проведення телемосту, а також одним із модераторів виступив Олександр Юров, який упродовж останнього часу виступає практично як почесний посланник освітніх нескорених міст України. Другою модераторкою виступила завідувачка науково-технічного відділу (МАН) Запорізького обласного Центру “Грані” Ірина Тамкович.

Ми вдячні Національному Центру “Мала академія наук України” та Європейському центру ядерних досліджень за можливість отримати оригінальні знання про ЦЕРН та результати його досліджень, високий рівень організації, підготовки та проведення телемосту. Учасники телемосту висловили побажання Малій академії продовжувати і розвивати дистанційні навчально-популярні заходи спільно з ЦЕРН для учнів та педагогів України. У цьому контексті варто наголосити на великій увазі, яка від початку повномасштабної російської агресії приділяється Малою академією наук України у співдружності з українськими вченими ЦЕРН підтримці учнівської молоді та педагогів прифронтових міст і областей України — Бучі, Ірпеня, Маріуполя, Чернігова, Луганська, Херсона, Харкова та ін. Такі заходи сприяють не тільки отриманню освітньою спільнотою України сучасних знань з фізики та природничих наук, а й підтримці інтересу молоді до освіти і науки загалом.

Сергій БОГДАНОВ,
директор комунального закладу
“Запорізький обласний Центр науково-
технічної творчості учнівської молоді
“Грані” Запорізької обласної ради

На світлинці: педагоги Центру “Грані”,
2022 рік

Оновлені гроші

Національний банк оновив дизайн українських банкнот до Дня Незалежності України. Про це повідомляє пресслужба НБУ.

Відомо, що на банкнотах з’явилося українське гасло “Слава Україні! Героям Слава!”.

Крім того, новий дизайн доповнить підпис голови НБУ Андрія Пишного та рік випуску на зворотному боці.

“Національна валюта разом з іншими державними символами є атрибутом, який визначає незалежну державу. Гроші — не просто платіжний засіб чи міра вартості. Це символи держави, які кожен із нас щодня тримає в руках”, — заявив Андрій Пишний.

НБУ випускатиме змінні банкноти за такими датами:

3 08 серпня 2024 року — номіналами 500 та 1000 гривень.

3 23 серпня 2024 року — номіналом 50 гривень.

У наступних роках — номіналами 20, 100 та 200 гривень.

Зазначається, що українцям не потрібно буде обмінювати старі банкноти, оскільки всі вони залишаються дійсними.

А в День військ зв’язку, 8 серпня, Національний банк України презентував нову обігову пам’ятну монету “Війська зв’язку та кібербезпеки Збройних Сил України”. Нова пам’ятна монета продовжує серію “Збройні Сили України” та присвячується українським воїнам-зв’язківцям.

“Вони мали зникнути із суспільного життя, отримавши тривалі терміни ув’язнення або бути фізично ліквідовані як непримиренні вороги”.

Тарас ГОЛОВКО

Закінчення.

Початок у ч. 31 за 2024 р.

Зі щитом і мечем у руках, або Про високе і нище в епоху Івана Багряного

Інший закид стосувався того, що Багряний начебто романтизував минувшину, а не захоплювався і не прославляв індустріалізацію, розпочату в країні. Далі критик злісно потоптався по віршу “Чорноземля” з цієї ж збірки, зробивши висновок, що в ньому явно прозирає презирство й водночас негативне ставлення автора до міста в таких образах, як “рев сирен”, “завивання лун”, “скрегіт сталі”, “тупе ридання”, “регіт вагонів”. Він навіть не допускав того, що у Багряного-поета може бути особливе сприйняття навколишнього світу, в якому віддається перевага незайманій природі, а не грубому, штучно створеному урбанізму, притаманному великим містам, де на кожному кроці зустрічалось нагромадження конструкцій з цегли, цементу, скла і заліза. Дорікнвши цим, критик дійшов парадоксального висновку: оскільки у Багряного село у пріоритеті, то він за своїм світоглядом є типовим куркулем, а не пролетарієм.

Ще більший нагінці піддано поему “Ave Maria”, де поета прямо звинувачено у виступі проти радянського суспільства. Що ж не сподобалося борзописцю у згаданому поетичному творі, який мав ще й контраверсійну присвяту: “Вічним бунтарям і протестантам, всім, хто родився рабом і не хоче бути ним, всім скривдженим, зборканим і своїй бідній матері крик свого серця присвячує автор”?

На початках становлення радянської влади Багряний став свідком мімікрії знайомих йому людей, які заради виживання у складних економічних умовах чи через слабкість духу ніби перероджувалися, набували аморальних рис, погоджуючись співпрацювати з тими, хто грубою силою нав’язував нові порядки, жорстко розправлявся з будь-яким виявом непокорі. Поет своє гостре перо спрямував проти колег, які пішли на компроміс із совістю і почали запопадливо писати не лише панегірики партії та її керівникам, а й строчити доноси, наражаючи невинних людей на швидку розправу. Правдюка особливо допекли авторські рядки з передмови до поеми “Ave Maria”: “Не іменуй мене поетом, бо слово “поет” скорочено стало означати: хамелеон, проститутка, спекулянт, авантюрист, ледар. Я хочу бути людиною, яких мало на світі”. Цими словами Багряний намагався привернути увагу до згубної практики постійного наглядку політичними каральними органами збільшовиченої держави, що характеризувалась і мережею сексотів, впровадженій у середовище творчої інтелігенції, де завжди жили протестні й опозиційні настрої до правлячого режиму. Ганебну методику тотального контролю за громадянами країни Правдюк цинічно називає реконструктивними процесами, водночас приклеюючи Багряному ярлик ідеолога можливо-куркульських груп села.

Горе-критик не скупиться, вживаючи образливі епітети й порівняння, беручись наприкінці рецензії за аналіз роману “Скелька”, високо оціненого не лише Володимиром Винниченком, а й Юрієм Яновським. Правдюк вбачав у “Скельці” націоналістичні тенденції у висвітленні мину-

шину, оспівуванні буржуазної романтики, а ще ігнорування класової боротьби. Найбільше партійного критика дратує те, що автор “Скельки” цілком відкидає теорію класової боротьби, яка, на переконання більшовицьких догматиків, мала тенденцію до загострення у процесі побудови соціалістичного суспільства. Ця концепція в усіх відношеннях виявилась абсурдною, від неї навіть сам кремлівський диктатор Сталін змушений був відмовитися. Категорично не міг з цим миритися Багряний, тому й проводив паралелі з повсталими французами – уродженцями провінції Вандея з пересічними українськими селянами – нащадками славних козаків-запорожців, від яких майже два століття посіпль тремтіла Річ Посполита, Османська імперія, Московське царство. Правдюк потрактував висловлене в літературних образах Багряним мало не як заклик до повалення радянського ладу, поставивши автора поруч з Маланюком, а у фіналі назвав його ще й співцем куркульської ідеології, класово ворожим пролетаріатові.

Важко не погодитися з Шугаєм, який розглядає рецензію як своєрідний сигнал каральним органам про встановлення нелегального нагляду за молодим письменником, твори якого будуть суперечати ідеологічній лінії партії і підірвуть віру в народних масах щодо правильності політики більшовицьких вождів. Приблизно такими ж за змістом були перші казенні формулювання, що з’явилися в особовій справі літератора, напевно, заведеної у надрах ОГПУ одразу після публікації рецензії “Куркульським шляхом” (Про творчість Багряного). Фактично письменника, котрий щойно заявив про себе в українській літературі, майже одразу зарахували до неблагонадійних, яких у 20-х - на початку 30-х років минулого століття ставало все більше і, за задумом сталіністів, вони мали зникнути із суспільного життя, отримавши тривалі терміни ув’язнення або бути фізично ліквідовані як непримиренні вороги.

Такою виявилась жорстока реакція Кремля на провал уже згадуваної “теорії боротьби двох культур”, що остаточно і безповоротно зазнала поразки в Україні. Відтак старт на викорчовування паростків українзації, що рясно проросли на українському

грунті, впродовж десятиліття дано у наспіх організованому судовому процесі над членами так званої підпільної контрреволюційної організації СБУ (Спілка визволення України). Його жертвами стали десятки представників української наукової та церковної інтелігенції, еліта нації, яка за абсолютно фальсифікованими звинуваченнями потрапила в жорна сталінської репресивної машини.

Іван Багряний, що аргументовано подано у книзі, з особливим пієтетом ставився до Миколи Хвильового. На двох принципових моментах акцентується увага читача, аби той мав чітке уявлення, на чому, власне, базувалася симпатія одного до іншого. Можна з впевненістю сказати, що головний герой роману-дослідження без особливих сантиментів ставився до російської культури, літератури зокрема, бо в них завжди була присутня шовіністична й імперська спрямованість. Багряний розпрощався з будь-якими ілюзіями стосовно того, що з приходом більшовиків ці два фактори кудись зникнуть, бо хоч червоні пропагандисти на кожному кроці і проростікували про право нації на самовизначення аж до створення національних держав, більшість українських інтелектуалів їм не вірила після встановлення в країні “диктатури пролетаріату” і наслідків “червоного терору”. Україна як радянська республіка все більше нагадувала колонію, силою приєднану до метрополії з центром у Москві, не здатну приймати будь-яке важливе державне рішення без участі членів політбюро зі Сталіним на чолі.

Очевидно, тому гасло “Геть від Москви”, яке народилося в ході літературних дискусій 1925–1928 років і проголошувало авторитетним на той час у письменницьких колах Миколою Хвильовим, так само позитивно сприймалося й Іваном Багряним, який теж прагнув орієнтуватися не на Росію з її жаливими історичними минулим і усталеними традиціями абсолютистської монархії, а на культурний й інтелектуальний Захід, де зароджувались основні гуманітарні й технічні ідеї, виблискували своєю величчю література і мистецтво, робилися епохальні наукові відкриття. Багряний ніколи не висловлював претензій на адресу Хвильового за його членство в партії, бо, можливо, так само, як і тисячі українців, вірив в ідею національної автономії з широкими повноваженнями у складі СРСР, в ілюзію, що Росія з більшовиками на чолі демократизується, позбавившись проклятих родових плям, і всі національні республіки включно з РРФСР не відчуватимуть великодержавного гніту, культивованого у Російській імперії упродовж попередніх століть. Скоріш за все, націонал-комуніст Хвильовий надто пізно зрозумів, що цього ніколи не станеться, а коли усвідомив, то опинився на краю прірви.

Період мирного співіснування Івана Багряного з радянською владою, на відміну від його старшого і досвідченішого колеги, виявився нетривалим, бо він дуже швидко покинув комсомол, усвідомивши до кінця всю облудність деспотичного сталінського режиму, поступово перетворився з поміркованого симпатика гасел, символів, програм, проголошуваних офіційно, на їхнього ідейного опонента, щоправда, поки що поміркованого в умовах радянської дійсності. Іван Лозов’ягін прийняв на віру європейську перспективу України, яку так натхненно описав і широко цього прагнув Микола Хвильовий у серії памфлетів “Камо грядеши”, опублікувавши їх у тижневику “Культура і побут” у 1925 році. О. Шугай переконаний, що висловлені в них думки маститим письменником на кшталт: “...гряде могутній азіатський ренесанс в мистецтві, і його предтечами є ми, “олімпійці”. Як в свій час Петрарка, Мікеланджело, Рафаель і т. д. з італійського закутка запалили Європу огнем відродження, так нові митці, з колись пригноблених азіатських країн, нові митці-комунари, що йдуть за ними, зійдуть на гору Гелікон, поставлять там світильник Ренесансу, і він, під дальній гул барикадних боїв, спалахне багряно-голубим п’ятикутником над темною європейською ніччю” глибоко запали в душу двадцятилітньому симпатіку родом з Охтирки, і він назавжди збереже цей невидимий, але такий міцний зв’язок зі своїм духовним наставником, назвавшись Багряним. Замість зійти на гору Гелікон, де за давньогрецькою міфологією мали проживати музи, Хвильовий зійшов на Голгофу, як і тисячі тогочасних письменників, митців, науковців – еліта української нації, ознаменувачи черговий акт драми у сталінському театрі абсурду.

Книга “Іван Багряний або Через терни Гетсиманського саду” містить важливі ваги документ, який О. Шугаю пощастило отримати завдяки сприянню колишнього голови СБУ Євгена Марчука. Йдеться про “Дело № 343 по обвинению Лозовягина Багряного Ивана Петровича”, що, як не дивно, збереглося в архівах спецслужби донині і є безцінним свідченням того, як за сталінщини фабрикувалися карні справи проти підслідних, звинувачуваних у “контрреволюційній діяльності” та “зраді батьківщині”.

Читач має унікальну можливість ознайомитися з оприлюдненими фрагментами з особової справи Багряного й авторськими ремарками та коментарями, а ще уривками зі спогадів самого потерпілого, відчуті всю глибину аморальності, цинізму й підступності репресивного сталінського апарату, дбайливо виплеканого в різні періоди такими катами, як Дзержинський, Ягода, Єжов, Берія. Перше враження від прочитаного сприймається неоднозначно, бо тактика захисту, обрана Багряним у ході слідства, викликає багато запитань і породжує певне сум’яття. Хоча в підсумку вона виявилася правильною, бо письменника не засудили до ви-

щої міри покарання, а судовий вирок стосувався лише позбавлення права жити на території України.

І все ж ті, хто читатиме книжку О. Шугая, напевне, будуть здивовані тим, що Багряний свідомо себе обмовляє, “кається” перед слідчими в усіх “літературних гріхах”, але головне – нікого не здає і не компрометує, категорично заперечує існування якогось організаційного спротиву у вигляді підпільної контрреволюційної організації, начебто сформованої за участю його колег-літераторів. Двоє слідчих, які, підмінюючи один одного (судячи з прізвищ – євреї, причому один явний українофоб, бо вимагав на перших допитах від арештованого “не розговаривай с ним на собачей мові”), намагалися, висловлюючись тюремною лексикою, “розколоти” підслідного, який перебував в одній із камер Харківської тюрми ДПУ, влаштували йому різного роду пастки. Спочатку присікалися до конкретних творів Багряного, в яких той нібито дозволив собі оспівувати буржуазний світогляд, змішаний на махровому націоналізмові, ігнорувати пролетарський інтернаціоналізм і все, що з ним пов’язане, а ще – керуючу роль партії, класову боротьбу, побудову соціалізму, колективізацію, світову революцію і чимало інших утопічних як за змістом, так і за формою ідей. Багряний змушений був у прямому значенні слова розжовувати невігласам із характерними нарукавними нашівками і знаками на уніформі, що насправді вкладалось у той чи інший літературний образ в його ранніх поетичних і прозових творах, окремі з яких ще раніше потрапили під вогонь критики того ж Правдюка.

Протокол допиту, згаданий у кількох розділах книги, містить письмові пояснення Багряного, що складаються з двох частин з його власними заголовками: “Біографічні дані і що робив до 1926 року” і “Як склалися нові, антирадянські переконання, в чому вони полягали та до чого спричинилися”. З позицій нашого часу складно повірити в те, що письменник прямо визнає, що його твори “мають чи цілковитий контрреволюційний характер, чи елементи контрреволюційності”. Одразу виникає запитання: чому він безапеляційно вважає себе винним, адже це могло призвести до фатального фіналу? Далі – більше. Багряний зізнається перед слідчими у зневірі в революцію, яка, на його думку, пішла не так, як мріялося багатьом, бо в ній з’явилися елементи старого зруйнованого ладу – моральний занепад, соціальна нерівність, реставрація суспільних відносин, характерних для капіталізму, народження нового соціального класу – непманів тощо. Аби виправити ситуацію і зійти з хибного шляху, як здавалося йому і його однодумцям у письменницьких колах, зокрема, Миколі Хвильовому і Михайлові Яловому – засновникам літературного об’єднання ВАПЛІТЕ, потрібно було вдатися, на переконання Багряного, до... українського націоналізму!

Заявлене повністю вкладало-

ся у принципи вже згадуваної концепції боротьби двох культур, так самовпевнено запущеної кремлівськими теоретиками в національному питанні. Сказавши це, письменник починає перераховувати твори, які, на його погляд, мають націоналістичне забарвлення. Серед них – вірш “Туман”, поеми “Тінь”, “Батіг”, “Вандея”, “Гутенберг” з книжки “Ave Maria”, повість “Морітурі”, історичний роман “Скелька”. Лишається таємницею, чи таке самовикриття Багряного справило враження на слідчих. Але можна зі стовідсотковою впевненістю стверджувати, що ця розмова велася у застінках НКВС, з одного боку, високоінтелектуальною, доволі молодою людиною, котра, як на свої двадцять шість років, добре орієнтувалася не лише в тодішньому літературному процесі: молодий літератор тонко розумівся на всіх нюансах ідеології правлячої партії, на внутрішній тогочасній соціальній, економічній і культурній політиці; а з іншого – казенними костоломами, збірні образи яких Багряний виведе у романі “Сад Гетсиманський” дещо пізніше, у 1948–1950 роках, перебуваючи в еміграції.

Мабуть, кожен, хто читав цей талановитий прозовий твір, був вражений тим, які невимовно жакливі кола пекла довелося пройти головному герою Андрію Чумаку, нещадно катованому енкаведистами під час виснажливих допитів. Він так і не визнав своєї провини за сфальсифікованими слідчими обвинуваченнями, врятувавши життя не лише собі, а й іншим фігурантам не карної, а насправді політичної справи.

О. Шугай у своєму романі-дослідженні вдається до пошуку паралелей між тим, що відбувалося на слідстві у справі Багряного, і сюжетом роману “Сад Гетсиманський”, намагаючись зрозуміти, де у творі закінчується суто автобіографічний виклад, а починається художній вимисел. Скажімо, в Івана Багряного, на відміну від Андрія Чумака, не було трьох братів, а лише сестра. Колізія у “Саді Гетсиманському” розгортається навколо них, коли у

головного героя виникає підозра у зраді одного з братів. У реальних подіях, пов’язаних з арештом письменника восени 1932 року, все відбувалося зовсім інакше. Коли слідчі відчули, що обвинувачення Багряного в якихось ідейних прорахунках, допущених ним у літературній творчості, не вельми переконливі, вони, мов картьярські шахраї, витягли з рукава ще один козир.

Спираючись на протокол справи № 343, О. Шугай називає того, хто обмовив Багряного перед органами ОДПУ, повідомивши, що підслідний письменник, мовляв, у розмові негативно відгукувався про колективізацію, національну і культурну політику правлячої більшовицької партії, яка ще й винна в економічному зубожінні народних мас. Цю нісенітницю на слідстві (чи добровільно, чи під фізичним примусом), виявляється, видав поет Н. Сухомлин, який, скоріш за все, не був штатним інформатором спецслужб, як, скажімо, Юрій Смолич, котрий регулярно штампував доноси на Олександра Довженка. Скидається на те (і це аргументовано доводить О. Шугай), що Н. Сухомлин зламали під час слідства, і ось тоді у справі І. Лозов’ягіна-Багряного з’явилися неправдиві свідчення про нібито його приналежність до формування військових загонів, які за підтримки інтервентів із-за кордону мали змінити радянський устрій.

Намагання “прив’язати” Багряного до міфічної військової контрреволюційної організації у слідчих з Харківського ОДПУ зазнали невдачі, бо той не мав елементарного поняття у військовій справі. Донос Сухомлина не відповідав самому способу життя письменника-інтелектуала, який ніколи не вдавався до практичних дій, до того моменту жодного разу не закликав братися за зброю, яку сам ніколи в руках не тримав, не перебував у лавах збройних формувань.

У матеріалах справи простежується інтерес слідчих до письменників, з якими контактував Багряний. Насамперед цікавив зміст розмов підслідного з ними,

їхня реакція на події в країні й оціночні судження стосовно політики партії в культурній і соціальній сфері. Багряний, мабуть, відчув, якою тонкою кригою змусили його ходити службісти чекістського відомства, тому кожному відповідь на конкретне запитання, де фігурували прізвища Миколи Хвильового, Бориса Антоценка-Давидовича, Василя Вражливого, Євгена Плужника, Григорія Косинки, Дмитра Косарика, Валер’яна Підмогильного, формував чітко і лаконічно, щоб у тих, хто допитував, не виникало сумніву в щирості.

Олександр Шугай не випадково відвів у книзі цьому драматичному епізоду в житті Багряного так багато місця, адже йому важливо було документально довести моральну чистоту головного героя роману-дослідження, його психологічну стійкість і незаплямованість стосовно письменників-однотумців, котрі, як і він, на початку 30-х потрапили під прес карально-репресивної сталінської машини: “...виповів Багряний своє енергійне, відверте слово зовсім не з метою захистити тільки самого себе (навіпаки, там де було треба, у найскладніших місцях він беззастрешно підставляв і своє плече, і свою власну голову), а щоб довести: жодної контрреволюційної організації чи групи серед письменників не було й немає, хоч як цього домагалось слідство”.

Слід віддати належне О. Шугаю: він добре орієнтується в темі, яку досліджував в архівах упродовж останніх десятиліть, зустрічався з рідними і односельцями Багряного, котрі неодноразово спілкувалися з письменником у 20–30-х роках, а після падіння “залізної завіси” – і з однопартійцями заснованої письменником Української революційно-демократичної партії в еміграції. Тому багато версій, що стосуються перебігу подій, пов’язаних з Іваном Багряним, мають переконливий та аргументований вигляд. У розділі книги, що закінчується розповіддю про хід слідства, Олександр Шугай спробував означити дуже важливі

епізоди в житті Івана Багряного, які той волів зовсім не згадувати на допитах, аби не накликати біди на добре знайомий йому люде. Письменник жодного разу не обмовився про відверті розмови з Антоном-Давидовичем, Підмогильним і Тенетою, що велись під час велосипедної подорожі влітку 1931 року за маршрутом Полтава – Дніпропетровськ. Адже Антоно-Давидович, як переконує читача О. Шугай, в минулому колишній вояк армії Директорії, напевне ж ділився своїми спогадами, що стосувалися визвольних змагань 1917–1921 років. Мав Багряний стосунки і з Григорієм Косинкою (в період національної революції той був козаком Дніпровської повстанської дивізії отамана Зеленого), який підкинув поету-початківцю з Охтирки ідею поеми “Собачий бенкет” з гострою сатирою на радянську дійсність, розповідав у деталях про оборону Києва під час штурму міста військами Муравйова.

У прикінцевому розділі багатосторінкового дослідження О. Шугай вміщує витяг із “Протокола N88/848 Особого совещання при Коллегии ГПУ УССР от 25/X 1932 г.”. Цей позасудовий орган у складі “трійки” (трьох уповноважених чекістів, наділений правом у роки червоного терору розстрілювати людей за “контрреволюційну діяльність” і “зраду батьківщині”) позбавив Івана Багряного права мешкати в Україні терміном на три роки. На перших допитах, влаштованих письменнику слідчими, він почув від них таку ересь, мовляв, перед ним стелється лише дві дороги – та, якою пішов Тичина, або інша, обрана Косинкою. Григорій Косинка (справжнє прізвище Стрілець) був заарештований у листопаді 1934 року в Києві органами НКВС, а потім за результатами слідства засуджений за звинуваченням у нібито приналежності до військової контрреволюційної організації до розстрілу. Вирок більшовицькі нелюди виконали у грудні того ж року в підвалах Жовтневого палацу.

Автору цієї рецензії в середині 90-х років довелося поспілку-

ватися з перекладачем з іспанської мови на прізвище Олександр Григорович Лобанов, батько якого служив в органах Народного комісаріату внутрішніх справ Української СРР. Лобанов-молодший зізнався в розмові, що його батько (етнічний росіянин) брав безпосередню участь у розстрілах у згаданій будівлі, після чого разом з подільниками у кузові “полуторки” вивозив трупи до Биківнянського лісу для таємного поховання. А своєю синові на схилі літ відверто сказав: “Знаєш, Саша, нам українці ніколи не простят того, що ми здесь натворили...”. Правду сказав офіцер НКВС Григорій Лобанов, бо на совісті таких зайд-росіян мільйони і мільйони загиблих громадян України у роки Голодомору 1932–1933 років, збройного придушення ОУН–УПА, політичних репресій, що тривали стільки, скільки існувала радянська влада. Жертви ці постійно про себе нагадують і нагадуватимуть нинішнім і прийдешнім поколінням українців...

Іван Багряний спростував своєю життєвою місією те, що “напророкували” йому слідчі з Харківського ДПУ у 1932 році. Він не обрав шлях Тичини, який багато втратив, оспівуючи колоніальне ярмо, а приклад Григорія Косинки надихнув на безкомпромисну боротьбу. Опинившись на Далекому Сході після примусової висилки і з заборорою жити в Україні, Багряний написав емоційно-ностальгійний вірш “Матері”, в якому є символічні рядки:

...На зорі стоїть син один,
Зустрічаючи сонце і клекті,
Те “прощай” посилає він.
Одболять мозолі і рани,
Поростуть чебрецем в галях...
Хай згорає не желостка остання
Не потрібні ні “ох”, ні “ах”.
Одкричали над сонцем гави,
Облетіли листки золоті...
Про вогонь мені ранок яскравий
Написав на мечі і щиті.

Саме “меч” і “щит” обирає ліричний герой Івана Багряного, так само, як і автор вірша, міцно тримаючи до кінця свого життя, затято змагаючись з ворогами рідної України.

Інна ГОНЧАР,
членкиня НСЖУ та НСПУ,
м. Новодністровськ

Сталева міць любові й віри

днів повномасштабного вторгнення став на захист своєї України.

Вона, котра знайшла у собі, окрім неймовірної сили кохання, живлющу силу свого поетичного слова, що стало його голосом звідти, з ворожого полону, з катівень клятих негідців. Голосом “Байрактара”.

Тридцять два вірші проросли на сторінках їхньої долі особливою сповіддю зболеної душі Інни, яка, задихаючись, таки ковнула рятівного повітря, аби попри все вдихнути світло своєї усе-перемагаючої любові й бурхливого потоку, котрим щоразу хвилює її наймення, у життєву стежину її героя, нашого захисника, солдата 1 роти 97 батальйону ТрО 107 бригади Павла Балахтара, якому і присвятила свою нову книгу.

“Байрактар” – збірка зболеваних і прожитих кожним нервом віршів, – йдеться в анотації. – Авторка Інна Руснак у поезії торкається найбільш болючих тем війни, які висвітлює кризь призму жіночої душі”.

А ще зворушує прошальними словами пам’яті загиблих земляків, присвяти котрим завершують третю збірку авторки.

Ці вірші Інни Руснак 300 разів прийдуть (такий наклад книги запризького видавництва “Статус”), аби вразити і зворушити, надихнути і змотивувати, обійняти і прокричати, розхвилювати і підтримати кожного, хто знає Пашу особисто, хто вірить у його шасливе повернення разом із іншими земляками, хто кланяється щоразу світлій пам’яті загиблого в той день новодністровця Жені Нечпая, хто знає не з книжок та новин, що таке біль і туга, хто насправду усвідомлює, як треба любити свою рідну землю і як

можна кохати на цій землі.

Інна Руснак прийшла до читачів не заради себе чи поповнення свого творчого джерела, яке давно відомо її прихильникам і не лише поетичним доторком.

Інна прийшла голосом її коханого чоловіка, для якого січень 2023 року став відліком хайт’во-

рожного полону, а для неї – страшною міткою початку пекельного болю, невідомості й, водночас, незнаній досі боротьби з розлукою, безпорадністю, фізичним болем, чієюсь безглуздою підзорою та недоречною цікавістю, а надто – шоковою переможним поступом вперед заради їхнього кохання.

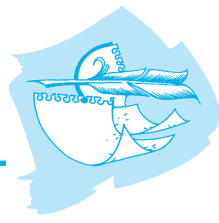
А надихнула зазвучати цей голос Інни її рідна сестра Аліна, перша читачка, порадиця і авторка передмови до видання.

Художнє оформлення книги знаною в Новодністровську мисткинею Оленою Трофанюк, як зізнається авторка, “додало збірці емоційно-хвилюючого забарвлення”, бо їй “вдалося філігранно відтворити цілісну картину поетичних текстів”.

Сама ж Інна зізнається, що народжена болем і любов’ю книга – це спроба сказати світу про українську правду, яка поки що ще закриває собою той світ од зажерливого поступу війни.

А найголовніше, про що ми домовилися з Інною, – це ще один автограф, який поряд з її авторським неодмінно залишить мені на згадку наш “Байрактар”!

Тетяна ДИМАНЬ біля пам'ятника Магтимгулі Пирагі.
Київ, 27.06.2024 р.

Тетяна ДИМАНЬ

*Нехай лихоліття усіх обмина,
І пісня нехай солов'їна луна.
Троянда нехай процвітає запашна,
Як сонце ясне між квітками Туркменії.
Махтумкулі Фрагі “Доля Туркменії”,
переклад Павла Мовчана*

300-річний ювілей видатного туркменського поета Магтимгулі Пирагі святкується на рівні ЮНЕСКО. Масштабні заходи триватимуть у 2024–2025 роках.

Історія не залишила чітких відомостей про життєвий шлях Магтимгулі. Нам не відома дата його народження та смерті. У часи загарбницьких воєн, пожеж та розбрату серед туркменського народу достеменні матеріали були втрачені. Лише у віршах, народних переказах та згадках родичів збереглися певні відомості про поета.

Народився Магтимгулі у 1724 році. „З гокленів я. Атрек – мій край“ – напише він пізніше про своє походження [7, с. 123]. Його батько – Довлетмамед, був учителем, відомим поетом, талановитою освіченою людиною, знавцем праць „філософів, мислителів і митців Індії, Китаю Єгипту, Закавказзя й Ірану“ [2, с. 14]. Довлетмамед обрав собі тахулус (літературний псевдонім на теренах Близького та Середнього Сходу) – Вагіз Азаді, що в перекладі арабською – „вільний“, „незалежний“. Батько мав великий вплив на духовний розвиток сина та його освіти.

Магтимгулі навчався у трьох медрес (вища мусульманська школа) – Ідріс-Баба (аул Кизил-Яяк), Кокельташ (Бухара) та Шіргазі (Хіва). Кожен навчальний заклад мав свою освітню програму, яка доповнювала та розширювала знання юнака. Протягом життя Магтимгулі „увібрав у себе мудрість філософів і майстерність митців класичного арабського-перського Сходу, мусульманського віровчення (насамперед суфійського). Не цурався він учитися й у своїх сучасників“ [2, с. 39].

У дитинстві юнак опанував лимарське ремесло, ювелірну та ковальську справи. Вірші Магтимгулі почав писати рано. Дослідники вважають, що саме в дитячому або підлітковому віці він написав свої перші пісні. У дорослому віці поет обрав тахулус Пирагі (Фрагі). Мандруючи світом, Магтимгулі побував у багатьох країнах: Ірані, Афганістані, Азербайджані, північній Індії. Після смерті батька він повернувся додому: вчителював, був чудовим зергером (ювелірним майстром), займався гос-

І пісня нехай солов'їна луна

подарством, але життєвим призначенням була завжди поезія...

Магтимгулі Пирагі, за переказами, помер у кінці XVIII ст. Похований поет у північному Хорасані, у мавзолі, який має ім'я Довлетмамед Азаді. Це місце стало паломництвом для людей, які приходять уклонитися фундатору туркменської літературної мови, видатному поету та філософу.

Магтимгулі Пирагі жив у буремний час: туркменські племена входили до складу Ірану, Бухарського та Хівинського ханств, між якими було протистояння та жорстокі міжусобиці. Два старші брати, Мамед-Сапа та Абдулла, за переказами, загинули від рук ворогів. Братерська туга та гіркота втрати знайшли своє відображення у віршах. Гнівно засудив Пирагі загарбника Фетдаха – одного з воєначальників Надір-шаха та пророкував його загибель: „Народ мій повстане на помсту криваву, / Бо ти затруїв криниці всі і стави. / Твій трон похитнеться, розвіється слава, / І ти пропадеши, наче психа, Фетдах“ [7, с. 41]. Віра Магтимгулі Пирагі у справедливість, непереможну

силу свого народу та його кращу долю підтримувала його на життєвому шляху. Він писав: „Туркмени звиятжні, незламні в біді, / Ідутъ непохитні, мов кремінъ, тверді. / І каже Фрагі: моє серце, радії! / Бо славиться буде віками Туркменія!“ [7, с. 44].

Світогляд поета формувался у складні часи домінування головних релігій Сходу – іудаїзму, буддизму та християнства. Магтимгулі був суфієм (течія в ісламі), що від арабського “суф” – вовна, мусульманський аскет, чернець. Суфізм, зазначав академік Агатангел Кримський, – це „життєвий аскетизм, чи світське чернецтво, без перебування в монастирі“ [4, с. 254]. Духовні орієнтири суфізму „були засвоєні Махтумкулі і ввійшли, можна сказати, у плоть і кров поета“ [7, с. 18]. Вчення було спрямовано проти соціальної несправедливості та вважалося еретичним. Прибічників суфізму переслідували законом. Поетична творчість була завуальованою, побудованою на метафорах і символах, а гедонічна термінологія була умовно-алегоричною. Головним у суфійській поезії був мотив кохання. Почуття любові до коханої Менглі, яка була змушена вийти заміж за іншого, поет проніс через усе життя. „Не маю спокою – мене / Заскочила біда-розлука. / Менглі забрала. І вознем / Ти душу обпекла, розлука“ [7, с. 157].

У поезії Магтимгулі відчувається потяг до моралізації, „у позитивному розумінні цього слова“ [7, с. 11], прояв духовного наставництва. Поет був вимогливим не тільки до оточуючих, а й до себе.

Магтимгулі досконало знав технологію написання віршів арабською та перською мовами. Він винайшов свій код віршування, свій метроритм та мелодіку рідної мови. Поет майстерно „писав не просто тексти, а тексти пісень“ [2, с. 50]. „Ім'я Махтумкулі стало символом самої туркменської пісні, пісні серед пісків [...] Пісок – і символ часу, і

його міра [...] Воля піску, його хвилястість, рокованість, плинність, немилосердність зумовлює “міцноту” і тривалість пісні“ [7, с. 5].

Пісня народжується у синтезі слова та музики. Вона передає почуття радості та горя, надії та смутку, окрилює душу, надає наснаги. У ній збережена вікова історія народу та його традиції. Вона є складовою культурного життя кожної країни. Пісня – духовний скарб нації. „В туркменських піснях чути відлуння далеких віків, чути глибину пам'яті та древність людського роду...“ [7, с. 7].

Крізь піщані туркменські простори пролягав Великий Шовковий шлях, який поєднував Європу з Азією. На цьому шляху розмішувалися базари. Люди їхали на ринок не тільки для того, щоб придбати харчі, ремісничі вироби, обмінятися новинами, а й послухати освічених та мудрих бахші, які грали на дутарі та співали. Дутар – це струнний шипковий інструмент, в перекладі персидською означає дві струни. Його корпус виготовлено з тутового дерева, а на верхній деці є маленькі резонаторні отвори.

Бахші – народні співці, які музикували на ярмарках. Вони представники вокально-інструментального виконавства – мистецтва, яке синтезує вокал та гру на музичному інструменті. У пісенній мелодії закладалась головна ідея, думка, слово, а допоміжним елементом був супровід музичного інструмента.

Бахші кочували від аулу до аулу, осяювали народ пісненим словом, проповідували людські цінності, закликали дотримуватися заповідей, брали участь у формуванні людської свідомості „пісні поширювалися в усі регіони, де мешкала хоч би невелика туркменська громада“ [2, с. 34].

Це знавці національної літератури, народних пісень, глашатаї справедливості та честі. Народна пісня віддзеркалювала життя людей. Вона була частиною їхнього буття. До співців прислухалися, їх поважали та любили. „Орієнтація Магтимгулі при складанні текстів на пісенне виконання, насамперед, породжена тюркськими фольклорно-літературними традиціями, великою популярністю бахші серед співвітчизників. [...] Пісенне виконання суттєво збільшує медитативність, містичність впливу

на слухача, сприяє введенню його в духовний транс“ [2, с. 79].

Роль Магтимгулі Пирагі, який наблизив свою поетичну мову до фольклорної, була у той час неперевершеною. Його твори, наповнені глибоким змістом та поетичними образами, були зрозумілими простим людям. Вони ставали народними піснями, які об'єднували розпорошену націю.

Слава бахші не зникла з часом. У Туркменській національній консерваторії імені Майї Кулієвої створено кафедру мистецтва бахші. Студенти кафедри беруть активну участь у міжнародних конкурсах виконавців на дутарі. Як зазначили старші викладачі кафедри історії музики Мурад Курбанов та Джамлія Курбанова – кандидатка мистецтвознавства, „Невичерпним джерелом натхнення для народних співців є поетична спадщина Махтумкулі Фрагі, поета та філософа XVIII століття, твори якого лежать в основі багатьох пісень бахші“ [5, с. 75].

У листопаді 2020 року відбулося перше засідання Національної комісії Туркменістану з діяльності ЮНЕСКО, де мистецтво бахші було включено до Репрезентативного списку нематеріальної спадщини людства.

До 300-річчя вшанування видатного поета Сходу Магтимгулі Пирагі у Туркменістані відбулася подія, яка привернула увагу музикознавців: Лейла Бабаєва – старша викладачка кафедри історії музики Туркменської національної консерваторії імені Майї Кулієвої, видала наукову монографію „Образ Махтумкулі у творчості туркменських композиторів“. У науковому дослідженні визначено велику роль творчої спадщини Магтимгулі Пирагі в культурі Туркменістану, проаналізовано вибрані музичні твори національних та зарубіжних композиторів, пов'язаних з появою видатного митця, серед яких опера „Махтумкулі“ українського композитора Юлія Мейтуса (1903–1997). Надано музичні композиції різних форм на вірші поета: хоріві та пісенні твори, музику до фільму „Махтумкулі“.

Наукова монографія Майї Кулієвої – це перша системна праця в історії музичної культури країни, яка науково розкриває духовний світ та велич національного генія Туркменістану – Магтимгулі Пирагі.

Україна та Туркменістан встановили дружні дипломатичні відносини у 1992 році. Туркменістан один із перших визнав незалежність України.

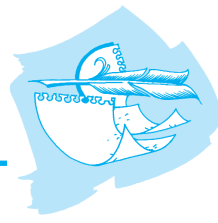
У 1995 році Генасамблея ООН прийняла резолюцію „Про постійний нейтралітет Туркменістану“. Таким чином країна визначила свою зовнішню політику та офіційний статус.

Співробітництво між Україною та Туркменістаном здійснюється на підставі чинних двосторонніх угод: „Високі Договірні Сторони розвивають співробітництво в галузях культури, мистецтва, освіти і науки. Вони заохочують обмін делегаціями у цих галузях і укладають окремі угоди з цих питань“ [8]. Обмін мистецькими представниками обидві країни налагодили з 2011 року під час проведення Днів культури. Туркменістан відвідали різні творчі колективи, а саме: Національний камерний оркестр народних інструментів, Київський академічний театр українського фольклору „Берегиня“, вокальний секстет „Джазекс Бенд“ тощо. Було організовано виставки творів художників Петриківського розпису „Петриківка – перлина України“ та українського декоративно-прикладного мистецтва, роботи українських майстринь художньої вишивки та туркменської майстрині Айни Патарової [6, с. 3].

Бібліотека імені Махтумкулі. Експонати музею

Побратимські контакти між Києвом та Ашгабатом були встановлені у 2001 році. 27 червня у Туркменістані відзначають День працівників культури та мистецтва та поезії Магтимгули Пираги. У Києві цього дня урочисто покладають квіти до пам'ятника поету на перехресті вулиць Прорізної та Євгена Чикаленка.

Важливу роль у розвитку культурно-гуманітарних відносин вносить бібліотека імені Махтумкулі міста Києві. Вона є центром поширення творчості видатного туркменського поета. У березні 2024 року у бібліотеці, спільно з Посольством Туркменістану в Україні, проведено культурно-поетичний захід „Скарбниця мудрості Магтимгули Пираги“ (Махтумкулі Фрагі) до відзначення 300-річчя видатного поета, на якому виступив Надзвичайний та Повноважний Посол Туркменістану в Україні пан Тойли Атаєв. Пан Посол зазначив: „Цінність поезії Махтумкулі сповнена глибокої людської філософії. У бездоганному ритмічному стилі він розмірковував про роль людини в цьому світі та її духовну чистоту [...] Махтумкулі став одним із перших туркменських філософів, які встановили правові, моральні норми та правила поведінки в туркменському суспільстві. У своїх посланнях він радив співвітчизникам дотримуватися правил дружби та взаємної підтримки, ставши для туркменського народу не лише поетом, а й духовним учителем“ [1, с. 1].

Від Міністерства культури Туркменістану в дар музею передано предмети декоративно-ужиткового мистецтва країни: скульптурні, полотняні роботи туркменських митців, картини, зразки автентичних музичних інструментів (дугар, гопуз, гижак, очеретяна сопілка).

Бібліотечний фонд поповнили книги Президента Туркменістану Сердара Бердимухамедова та Національного Лідера туркменського народу Гурбангули Бердимухамедова, книги про поетичну спадщину Магтимгули, збірка віршів Тараса Шевченка туркменською мовою.

Яскрава фотоекспозиція доповнила представлену історію культури Туркменістану.

На заході, в рамках концерту, прозвучала пісня „Не зразу пізнаємо“ на вірш Магтимгули Пираги та музику Тетяни Димань за перекладом Олексія Кононенка. Виконала її Наталя Максимчук – лавреатка міжнародних та всеукраїнських конкурсів під акомпанемент авторки музики.

Прем'єра пісні відбулася в бібліотеці імені Махтумкулі на поетичному вечорі під назвою „Птах щастя Магтимгули Пираги“, присвяченому творчості туркменського поета.

Пісня є частиною культурної дипломатії між Туркменістаном та Україною і виконує просвітницьку місію з вшанування пам'яті видатного сина Туркменістану, якого цінують у світі так, як і Тараса Шевченка.

Література

1. Атаєв Тойли. Доклад Надзвичайного та Повноваженого Посла Туркменістану в Україні у бібліотеці ім. Махтумкулі. Київ, 2024.04.03. 6 с.
2. Васків Микола. Магтимгули Пираги (Махтумкулі Фрагі): літературний портрет. Київ, АВІАЗ, 2019, 147 с.
3. Димань Т. Ю. Серце мрію хай шукає. До ювілею світоча туркменської літератури. Київ, Слово Просвіти, 2024, 12 (1247), 28 березня – 3 квітня.
4. Кримський А. Ю. Твори: В 5-ти томах. Київ, 1972, т. 1, с. 254.
5. Курбанов М. К., Курбанова Д. А. Исполнительские школы и методы преемственности в искусстве бахши-дестанчи. Ашгабат, Эпосоведение, 2021, № 4, 71-81 с.
6. Майко В. А. Звіт посла України у Туркменістані. Ашгабат, 2020, 21.10.
7. Мовчан П. Махтумкулі. Поезії. Пер. з туркм. та передм. Павла Мовчана. Видання третє. Київ, ВЦ Просвіта, 2014, 208 с.
8. Угода між Україною та Туркменістаном про подальший розвиток міждержавних відносин. 2003, ратифікована 15.05. року (стаття 7).

Любов ПРОЦЬ,
с. Дубляни Самбірського району,
Львівщина

Перша ніч Ірини Фаріон на Личаківському...

... Чарку вихилять гробокони –
І зостанешся сам-один...
Микола Шатилон

Перша ніч на Личаківським – в самотині?
Що ви, людоньки, – ні!
Гості приходили – відігнали смуту:
Івасюк приніс квітку – червону руту.
Білозір допитувався,
що нового ві Львіві було...
Як брати цілували в чоло –
Там якраз, де вже не болять...
На уста ангел пальчик: цить! –
Ніч над нами! І чорні круки...
...Цілували лілейні руки...
О, що за красне тут товариство!
На душі - ні смітинки. Чисто.
Франко привітно махнув рукою...
Крушельницька усмішкою тонкою
Світло ввімкнула ясне –
Пригорнула до себе мене...
Цілий кошик прегарних див!
...Місяць повний зверху ходив –
Все навшпиньки – не сполохати б сну!
Все одно не засну...
Квилили квіти над вушком чайно...
Як ти без мене там, Україно?..
23 липня 2024 р.

Моя квітка на дорогу моглиду...

Я маю в серці те, що не вмирає...
Леся Українка

...Хто там щебетав, що мають жаль ті –
“Москвороти” – і здригне рука?..
...На липкому львівському асфальті
Кров орлиці душу пропіка.

А гієни казяться від люті,
Бризкають отрутою навкруг,
Бо забули, в панцир зла закуті:
Смертне тіло, та безсмертний – Дух!

Так, відомо, що війна триває,
Доки спить зачумлений закон...
Мала в серці те, що не вмирає,
Лесина Ірина Фаріон!

А гієни виздыхають, ниці,
Бо розтопче правда їх свята!
...На асфальті кров палка орлиці
Помстою страшною зацвіта!

Іванові Гнатюку – на 95-ліття...

Незабутній наш Іване Федоровичу!
Так часто вимикають світло,
Бо пре москаль і люто б'є...
Але в душі моїй пресвітло –
На світі Ваше Слово є!

Ніколи не шукало слави
І нині широко утіша...
З ним – чесним, мудрим, нелукавим –
Й моя прозориться душа...

Учителю, Ви добре знали:
Вогнем піде на нас москва...
Цього на Колими навчали,
У мерзлоті, – не рік, не два...

“Душа метеликом все вище!”

А ми не вірили... Обсіли
Тривоги чорні, наче рій...
Летять поезій Ваших стріли:
Стояти – не ламати стрій!

Тож стоїмо супроти темряв
І кров'ю миєм кожну п'ядь...
Щось календар старий прошемрав
Про дев'яносто та ще й п'ять...

– Смішний, їй-богу, – кліпнуть зорі, –
Тут час завмер – відпочива...
Пером небесним там, нагорі,
Мережите нові слова...

І Йосип Йосипович* любий –
Ваш перший відданий слухач...
Уперто затискаю губи,
Кажу душі: не смій – не плач!

Хоч серцю самотинно дуже,
Гартую бодем кожну мить...
Учителю, мій старший Друже,
Вам Україна й там болять...

Зі злом вона в страшнім двобої...
Така її терниста путь...
Та має лицарів-Героїв,
Які до волі приведуть!

Життям своїм живили мрії
Про сонце праведне, нове,
Бо дух одвічної стихії
У Слові Вашому живе!

Таки возродишся, руїно,
Постанеш в німбі наяву!
“В твоєму імені святому, Україно, –
живу!”

27 липня 2024 р.

***
Думи горбаті й сумні,
Свято – без крихти утіх...
Колінопреклонні дні...
Скільки ще, скільки ще їх?..

Боже, від страху звільни!
Серце – впольований птах...
Хлопці додому з війни –
На щитах...

Друзям у мій день...

Весна підніме келихи тюльпанів...
Ліна Костенко

Не дзенькайте, чарки, і ви, бокали,
Сміх срібний висипаючи на стіл...
Сьогодні знов Героя поховали –
І серце мами тріснуло навпіл...

Які гуляння і які бенкети,
Коли й у гора гору знесло...
Глузують з “лавров” міни і ракети,
Бо ж у війни – криваве ремесло...

О римо незрадлива, маєм знати,
Що промінь віри нам Господь простяг!
І заніміють вражеські гармати,
І залопоче переможний стяг!

Тоді скорботно тих синів згадаєм,
Які звиятно впали у грозу
На землю рідну, що зовемо раєм, –
І вип'єм найпекучішу сльозу...

Неділя Вербна... Котики сріблясті...
Не хміль, а біль... Тернове п'єм вино...
Колись таки утопимось в щасті –
Накриє з головою нас воно!

Молитву вдячну зішлемо до Бога,
В якій дари складемо за усе...
Тоді зійдемося! Перша – Перемога
Тюльпана келих в небо піднесе!

***
Всі хустини барвисті – на потім,
І на потім – сукні ясні...
Лік єдиний – втопитись в роботі
І молитися день при дні –

За найкращих у всесвіті хлопців,
За мужів, що числа їм несть,
Що по-лицарськи носять при боці
Найкоштовнішу зброю – честь!

***

Бадьоро висвистує чайник,
Вода в нім співа-хлопотить...
Усе, що здавалось звичайним,
Казковим постало умиць:

Сніданок на кухні, де кави
Кружляє тонкий аромат...
Розхлюпав ту каву лукавий
Ідкими пльовками гармат...

Розбомблені кроки неспішні,
Побиті горнятка в раю...
Лиш півник геройський з Опішні
Горланить: “Знайду – заклюю!”

Хатка

Жила собі хатка. Сопіла у комин,
Дітей-гороб'ят цілувала в чоло...
Мережила сміхом за спомином спомин...
Чого тільки в хатці отій не було!

Колиска старенька, таріль писанкова,
Колядками вишита біла зима...
Душа барвінкова тулилась до слова...
...Ракета упала – і хатки нема...

“Бавовна”

Здавалось, та мрія невловна.
У стилі наїв, як на те...
Та ось воно: рідна “бавовна”,
Мов папороть-квітка, цвіте!

Дияволу в бункері тому
Таки підсмалили хвоста!
...З чужин – хай гостинних – додому
Ріка велелюдна верта.

Душа твоя радості повна,
Тремтить многотрудна рука...
І диво – українська “бавовна” –
Так лагідно серце торка...

***

Пора забути запах квітки тої,
Що тішила у тихому раю?..
На білі плечі мрії золотої
Цю зиму чорну ледве завдаю.

Важка-важка... Але, стиснувши зуби,
Дорогу подолаємо терпку,
В кінці якої пролісок беззубий
Спить солодко на білім кулачку...

Ліс

Гадав, що купіль крижану останню
Вже перейшов, та нате – замело!
...Сніжинок рій забився під крисаню
І жалить у розвеснене чоло...

Диви – у квітні не знайти спокОю!
Ох, житіє – скрипуче, непросте...
– А киша-киш! – галузкою тонкою
Він проганя непроханих гостей.

***

За коровою світа не бачу, але й
І без неї ховається сонце у рясті...
Що нам тиснява міста і тиша алей,
Коли маємо поля обриси квітчасті!

Розкошуєм! Бо ж формула щастя проста:
Райські трави плюс поклик хмільного
роздолля,
На який Руда Марта, задерши хвоста,
Мчить кометою в космосі літнього поля!

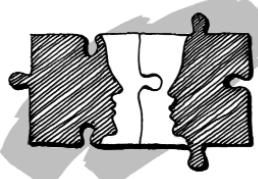
При березі...

Вгорі так синьо і розлого...
Рукав квітчастої трави
Примну щокою, ткнувшись в нього...
Бог сонцем бавиться: лови!

Латаття царствене возсіло –
Себе в люстерко розгляда...
Його тримає так несміло –
Лежить – не дихає – вода...

Душа метеликом все вище!
Чекаєм з янголом удвох,
Коли начисто перепише
Цей світ з помарками Пан Бог...

*Йосип Йосипович Кронжко з Самбо-
ра – найближчий друг поета.

Сергій ЛАЩЕНКО

Буковина: шанс на унікальність

Ще наприкінці зими пообіцяв буковинцю Івану Николайчуку завітати до його оселі. Село Стара Жадова неподалік від Сторожинця, і саме в цьому селі минуло дитинство митрополита Епіфанія (в миру Сергія Думенка). Отже, з мотивацією щодо поїздки все було нормально. Я знав, що пан Іван – людина діяльна і дещо схильна до авантюризму, розумів, що з ним буде непросто, але вирішив їхати. Бо чого тоді варте наше просвітянське братство, якщо ми будемо ігнорувати запрошення активістів?

Вирішив їхати, хоча й знав: у голові Николайчука вирують ідеї, які важко реалізувати. Скажімо, під час однієї робочої поїздки на Донбас він запропонував нашим військовим такий хід: вони йому – помічника для підстраховки, а сам він проникає на ворожу територію, переганяє на наш бік ворожий танк чи бойову машину піхоти. Припустимо, що до нього, пенсіонера, який добре володіє російською, сепаратисти у 2016 році поставили б толерантніше, ніж оце тепер. Туди пройшов би. А назад як? І хто з наших офіцерів ризикуватиме життям свого підлеглого? Отже, ідея не була реалізована. А скільки ще у нього було ідей! Можливо, щось і реалізувалося, але... Ділюся з читачами цими деталями, щоб зрозумілішою була моя мотивація. Хотілося знати: в чому сила наших людей? Чи вміють вони взаємодіяти? Чого більше у їхніх відносинах: емоційного чи раціонального? Як досягати конструктивізму?

***

Ідучи на місце призначення, мріяв не лише глибше зануритися в життя буковинського села під час війни, а й дослідити стан з мовою у самих Чернівцях. Чув, що там тепер багато внутрішньо переміщених осіб, і це негативно впливає на мовну ситуацію. А раз так у столиці буковинського краю, то це впливатиме і на провінцію. Враховуючи помітний вплив в області проросійської УПЦ, нескладно передбачити утворення нових, якщо й не відверто проросійських, то принаймні не україноцентричних, “ніш” у суспільстві. Тому намотав не менше семи кілометрів пішки, намагаючись побувати в кожному закутку гарного деревного міста і якомога більше спілкуватися. Вивчав вивіски, розмовляв з людьми і слухав, слухав, слухав... До речі, ні в Києві, ні у Львові ніколи не чув стільки вибачень: “вибачте, ми не місцеві”. Це коли я просив підказати дорогу до того чи іншого музею, бібліотеки, магазину чи церкви. Кожен четвертий чи п’ятий зустрічний саме цим і пояснював своє незнання міста. А хтось із місцевих озвучив цифру: в Чернівцях до 20% населення – ВПО.

Нові виклики і робота просвітян

Чернівці в цьому відношенні не таке вже й оригінальне місто. Люди тікали на захід України із Сум, Запоріжжя, Краматорська, Харкова, аби опинитися подальше від війни. А як було під час Другої світової? Точнісінько так само. Тільки тоді їхали у зворотному напрямку. Ми знаємо, що устаткування і наукові кадри багатьох підприємств СРСР перевезли за Урал. Багато працівників культури й мистецтва опинилися в Ташкенті, навіть деякі кіностудії туди перемістили. Узбекистан, тоді ще на 90% тюркомовний, зміг прихистити, обіграти і прогледувати багатьох українців. Чи не така ж місія тепер у Чернівцях? Тим паче, що тут до російської мови ставлення завжди було толерантнішим, ніж у Галичині. Східнякам це на руку. Але чи добре це для України? З одного боку, рятувати наших людей – свята справа. Краше тут прихистити знедолених, аніж спокійно дивитися, як їх сотнями тисяч і навіть мільйонами “видуває” в Європу та на американський континент. З іншого боку, це може бути поштовхом для часткової русифікації міста, яке й раніше не було еталонним. Закономірно, що на захід України їхали люди, які не дуже вірили в імперські міфи про жорстоких бандерівців. Інакше б не поїхали, а терпляче чекали “освободителів”. Частина біженців були стійкими патріотами ще там, звідки приїхали. Втім, були й

Іван Николайчук

люди, які просто їхали з родичами, не позбувшись своїх “ватних” поглядів. Але хто рахував цих, останніх?..

Завдяки Івану Николайчуку я швидко вийшов на людей, яких він досить оригінально називає “якісними”. Вони допомогли інформацією, розмови з ними були змістовними. Скажімо, просвітянка Світлана Масловська розповіла про активну і системну роботу місцевої “Просвіти” з ВПО. З її розповіді випливало, що ідея поєднати волонтерську роботу з просвітницькою дала добрий результат. Гуманітарна допомога, продуктові набори, працевлаштування, вирішення проблем з житлом... Коли буде краша нагода поговорити з прийжджними про цінність мови? І це працювало! Багато людей переходили на українську мову, принаймні, спілкуючись із місцевими. Проте потім просвітяни стали свідками певного мовного “відкату”. Чи люди втомлювались від постійного напруження, чи підсвідомо намагалися повернути бодай частинку попереднього життя – того, що було до війни. А в тому, мирному житті домінувала російська мова. Звісно, наших просвітян це ображало, адже стільки зусиль пішло на ідеологічну роботу і на конкретну допомогу біженцям! Але окремі активісти, принаймні такі наполегливі, як Світлана Масловська, продовжували роботу. Скажімо, пані Світлана розповідала біженцям про репресії московитів проти місцевих українців. Про те, скільки людських доль скалічила кривава імперія, починаючи з 1940 року. І люди знову почали повертатися до української мови, а дехто став переконаним українцем.

Українізаційні технології севастопольського буковинця

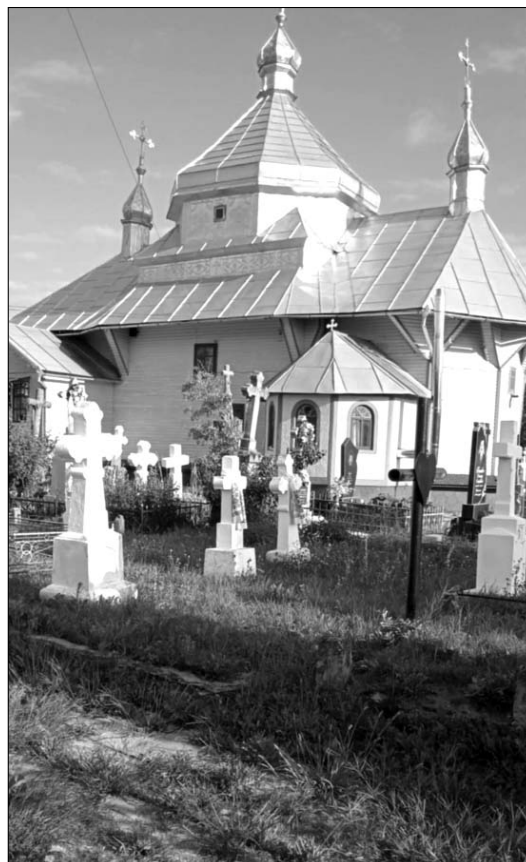
Перебуваючи в Чернівцях, часто думав про таке: Львів, Тернопіль, Івано-Франківськ у мовному сенсі є більш українськими містами, ніж столиця Буковини. Але туди східнякам не надто поспішають, бо Чернівці... толерантніші. Пригадав 1990 рік у Чернівцях. Попри те, що вже розпочався процес національного відродження, я, коли ходив по місту, нарахував на вулицях лише 40% україномовних. Більшість випадкових перехожих були російськомовними, включаючи молодь. Зараз україномовних набагато більше (десь 60–70%), але й тепер, через 34 роки, тут ще є кому говорити російською. Засуджувати чернівчан? А, може, у цього міста своє призначення? Пригадав, як зустрічав 2012-й рік у Севастополі, у родині буковинця Михайла Кузменюка. На своєму обійсті він побудував невелику башту, у якій обладнав приватний Музей культури заходу України. Вийшло оригінально і повчально. Посланець Чернівців у Криму запрошував до себе російськомовних друзів, влаштовував для них екскурсії. А на великі свята міг запросити на своє подвір’я кілька десятків севастопольців. Принаймні, тоді новий 2012 рік зі мною зустрічало аж 70 мешканців Севастополя! З них лише частина були україномовними. А решта занурювалися в український світ лише на кілька годин, але й це давало свої плоди, бо атмосфера свята була теплою, родиною, по-справжньому буковинською! Кузменюк навіть україномовні співочі

колективи знаходив у Севастополі і в такі дні запрошував до себе. І страви українські готував. Так люди відкривали для себе Україну. Він не замкнувся у своїй родині, був відкритим і для російськомовних.

Приблизно так і з Чернівцями в цілому. Буковинський почерк: людей приймають, намагаються українізувати, але без надмірного тиску. Можу сказати одне: серед тих, хто на вулицях міста казав: “ми не місцеві”, я не помітив жодного хама. Намагалися розмовляти українською. Але навіть ті, що говорили російською, були досить тактовними.

У вищезгаданій севастопольській компанії Михайла Кузменюка було багато важливих або, як каже пан Николайчук, “якісних” людей. І те, що всі вони були лояльними до української справи, було безсумнівною заслугою впертого буковинця. Той, зібравши на обійсті чималу колекцію старожитностей, перевіз частинку буковинського духу в передгір’я Криму. Окрім усього іншого, пан Михайло був ще й одним із творців фільму-концерту “Червона рута” (1972), тому я назавжди збережу у своїй пам’яті знайомство з цією світлою людиною. Прикро, що він помер не таким вже й старим...

Ще один, давніший приклад, київський. Це були перші спроби відродження просвітянського руху. Якщо не помиляюся, йшов 1988 рік. В одній з радіопередач я вперше почув полум’яне слово Павла Мовчана. Він говорив про якусь школу в Переяславі-Хмельницькому. Влада тоді намагалася зробити її російською попри те, що учнівський контингент складався переважно з українців. Павло Мовчан наводив переконливі цифри стосовно етнічного складу, а головне – говорив пристрасно. Радіо тоді слухали практично всі, тож ця передача була добрим поштовхом. Свої почали тягнутися до своїх! Люди зрозуміли, що за українські школи можна і варто боротися. Приблизно тоді ж я познайомився з письменником Станіславом Тельнюком. У нього була своя фішка: він не замикався в українському середовищі, а за кожної нагоди знайомився з людьми інших культур. І при цьому ніколи не переходив на російську. Товаришував з росіянами, білорусами, кримськими татарами, грузинами, молдаванами... А не переходив, бо вважав, що всі в Україні повинні знати українську. Станіслав Тельнюк поважав усіх добрих людей, і його також любивли всі – попри те, що тридцять років тому українська мова в Києві була не надто поширеною. Але Станіслав Володимирович умів її пропагувати. Розповів мені про

Церква, де хрестили майбутнього главу ПЦУ Епіфанія

кримськотатарського філолога Сейрана Усеїнова (останнього я потім провідав у Криму), дав координати грузинського поета Рауля Чілачави, який перекладав з грузинської на українську. Познайомив з асирійцем Євгеном Вардою – той був одним із творців Народного Руху України. Це також стало певним уроком.

Толерантність не своїх співвітчизників, а навпаки – сприяє стабільності, а відтак робить можливою наступальність. А ось яку думку я вичитав у брошурі “Конфліктний потенціал Чернівецької області” (Чернівці, 2021), яка була співзвучною з тим, що я й сам інтуїтивно відчував: “феномен буковинізму”, що виявляється в толерантному ставленні до іншого, став тим фактором, який дозволив уникнути відкритих етноконфронтацій в етносфері...” І це попри те, що “політична та освітньо-культурна активність історичних батьківщин у захисті прав своїх співвітчизників, стала одним із відчутних подразників”. Є навіть термін “буковинізм”. Отже, толерантність – це добре, але постійно дбати про силу українства регіону теж треба. Що сильнішим воно буде, то більше толерантність може забезпечувати і навіть гарантувати.

Різноконфесійна духовність

Тут напрошується ще один приклад, але вже зі львівського життя. Свого часу я товаришував з науковцем Яремою Полотнюком. Викладав університету, відомий іраніст помер у 2012 році, і це було для мене неабияким ударом. Але я хочу наголошувати ще й на тому, що він був... мусульманином. І це попри те, що його батько, Євген Полотнюк, був активним оунівцем. Ідейного націоналіста за роботу проти рейху німці розстріляли у Ворохті в грудні 1943 року. Ось так... Тато був націоналістом, а син у студентські роки, перебуваючи в Середній Азії, прийняв іслам. Тепер про його маму. Пригадую, як у середині 80-х мої столичні друзі зачитувалися романом Ірини Вільде “Повнолітні діти”. У цій київській родині виховували донечок, а у згаданому творі головною героїнею якраз була юна Дарка Попович, яка любила Україну і не хотіла румунізації Буковини. Зрозуміло, що киян більше турбувала наростаюча русифікація, аніж давня румунізація, але інших відповідних творів у родині не було, тож роман “Повнолітні діти” цілком підійшов для виховання юних патріоток. І дав дуже позитивний результат!

Письменниця Ірина Вільде і була мамою Яреми Полотнюка. Обоє батьків Ярема любив, обома пишався. Ненавидів російську імперію, любив Україну. А як же іслам? Може, отакий ідейний діапазон якраз і є побічним наслідком “буковинізму”? Не відкидаю цієї версії, бо мама Яреми Євгеновича народилася саме в Чернівцях. Ніша для мусульманина Яреми Полотнюка в незалежній Україні була благодатною: він контактував з кримськими татарами і, як ніхто інший, допомагав їм утвердитися як ширим патріотам України.

Дехто запитає: до чого тут згадка про іслам, коли для Чернівецької області набагато актуальнішим є протистояння ПЦУ і УПЦ? Поясню. Коли я намагався взяти інтерв’ю стосовно цього міжконфесійного протистояння у простих людей, то багато з них відмовлялося говорити. Бо місцеві прихильники УПЦ і без того погрожували вірянам україноцентричної ПЦУ. Мовляв, скоро сюди прийде Росія, і тоді всім “розкольникам” буде непереливки, їх покарають свої ж земляки-українці, які вибрали канонічну у їхньому розумінні церкву. Краше мати справу з кримськими татарами, грузинами, білорусами, які воюють за Україну, аніж з такими зазобованими земляками. Так що й знання ісламу можуть стати в пригоді. А головною “болячкою” Буковини є формально християнська УПЦ. Хоча як можна поєднати християнську ідею з бажанням закабалити свій народ, віддати його на поталу варварам, я не знаю. Але на Буковині поки що ось так. Складно.

Далі буде.

Вручили мистецькі премії–2024

У Національному музеї літератури України напередодні Дня Незалежності відбулася церемонія нагородження лавреатів мистецьких премій.

Фото на згадку. У першому ряду: Тарас Кремень, Олександр Панченко, Світлана Короненко, Павло Гриценко, Володимир Загорій, Богдан Железняк, Богдан Горинь з дружиною Оксаною, Олександр Мороз, Віктор Терен, Лариса Петрова, Михайло Сидоржевський, у другому ряду: Сергій Присухін, Дмитро Чистяк, Юрій Костенко

Такі церемонії вже стали традицією, адже понад 20 років саме у приміщенні музею Ліга українських меценатів нагороджує лавреатів заснованих нею премій.

Дійство провели виконавча директорка Ліги українських меценатів Світлана Короненко-Слабошпицька, президент Ліги Володимир Загорій та директор Інституту української мови Павло Гриценко.

Вітаючи присутніх, Павло Гриценко зазначив, що нагородження цьогорічних лавреатів мистецькими преміями – це своєрідний акт нашого самоствердження під час кривавої війни, бо фронт пролягає скрізь, де ми відстоюємо Україну і її слово. Фронт у наших душах і в наших серцях, оскільки, на превеликий жаль, Україна й досі вимушена долати свій жахливий колоніальний етап, тому що ще й досі ми маємо потужну психологічну та інформаційну залежність від нашого споконвічного ворога – росії. Але ми повинні знайти в собі сили будь-що-будь відстояти нашу національну ідею, оскільки Україна – це армія талантів, і треба цій армії об'єднатися, згуртуватися, щоб україноцентризм став чільним, тільки тоді ворог буде знищений остаточно.

Премія імені Дмитра Нитченка була заснована 2000 року Лігою українських меценатів та родиною Дмитра Нитченка (Австралія) – доньками Лесею Ткач і Галиною Кошарською. Вона присуджується щороку до дня народження письменника (21 лютого) за пропаганду українського слова. Нині серед її лавреатів ті, хто справді активно пропагує українську книгу та захищає друковане слово: рецензенти, журналісти, видавці, бібліотекарі, працівники книгороторгівлі, артисти й меценати з усієї України.

Серед цьогорічних лавреатів премії імені Дмитра Нитченка був відзначений Микола Желез-

няк, український мовознавець, кандидат філологічних наук, директор Інституту енциклопедичних досліджень НАН України.

Також був відзначений премією імені Дмитра Нитченка Юрій Костенко, громадський діяч, політик, науковець, перший керівник української урядової делегації на переговорах з Російською Федерацією у Москві щодо ядерного роззброєння (1992–1993), автор книги “Історія ядерного роззброєння України”.

Полтавець Олександр Панченко був удостоєний премії імені Дмитра Нитченка як автор і упорядник десятикратних краєзнавчих, мемуарних, українознавчих книг, зокрема, книжки “Українська австраліана – Полтавщина, Галичина, Боснія” (про українців,

розсіяних на австралійському континенті).

Літературна премія імені Володимира Свідзінського була заснована Лігою українських меценатів та журналом “Київ” у лютому 2000 року. Цього року її отримав Михайло Сидоржевський, голова Національної спілки письменників України, автор численних публікацій на теми культури, політики, літератури, історії, відомий автор поетичного верлібру.

Літературна премія імені Бориса Нечерди була заснована 1999 року Лігою українських меценатів, редакцією журналу “Київ” та Одеською організацією Національної спілки письменників України. “Я жив як міг, я не лукавив”, – мабуть, ці рядки можна було б поставити як епіграф до

всієї творчості видатного українського поета Бориса Нечерди. І саме за такими високими критеріями, а ще “за самобутні художні відкриття та утвердження нових напрямків в українській поезії” журі визначає лавреатів премії його імені.

Цього року лавреатами премії імені Бориса Нечерди стали Лариса Петрова, авторка поетичних книг та поетичних перекладів, публікацій у збірниках поезії: “Антологія. Поезія і пісні”, “Україна непереможна”, “Нескорена Україна” та ін., відома авторка понад 200 пісеньних текстів, та Віктор Терен, автор популярних поетичних та прозових книг, книг для дітей, а також книги віршів “Любов і Свобода”, яка побачила світ цього року.

Ще одна авторитетна відзнака була вручена цього дня – літературна премія імені Михайла Слабошпицького, заснована 2021 року Національною спілкою письменників України, Черкаською обласною організацією НСПУ і родиною письменника – дружиною Світланою Короненко-Слабошпицькою та дітьми Іванною, Мирославом і Святославом Слабошпицькими.

Цьогорічним лавреатом премії імені Михайла Слабошпицького став Богдан Горинь, громадський діяч, мистецтвознавець, політолог, дисидент часів СРСР, письменник, автор двокнижки “Під ковпаком окупантів” (документальний есей-колаж).

Дипломом “Спеціальна відзнака журі” премії імені Михайла Слабошпицького відзначено Юрія Рогового, письменника, автора книги “Генетика по-нашому”.

“Підтримка мови, культури – це надзвичайно важливо в умовах російсько-української війни; кожен з нас чудово усвідомлює, що це також наша зброя з агресором, – сказав Володимир Загорій. – І хоча основний проект Ліги меценатів – Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика, ми, до речі, цього року розпочнемо вже ювілейний, 25-й, але і підтримка українських митців – серед наших пріоритетів”.

Привітати лавреатів прийшли відомі українські політики, письменники, меценати, мовознавці, перекладачі, музиканти, лавреати минулих років, шанувальники високого українського слова, зокрема Тарас Кремень, Микола Железняк, Олександр Огороднійчук, Людмила Лисенко, Максим Рильський-молодший, Дмитро Чистяк, Елеонора Соловєва, Вячеслав Гук, Олександр Мороз, Сергій Присухін, Наталка Полтавець та інші.

Інформація Ліги українських меценатів

– Пані Юліє, розкажіть, будь ласка, про роботу над вашим новим фільмом.

– Це наш дев'ятий художній повнометражний фільм (хронометраж 1 година 40 хвилин). Зйомки відбувалися в Києві, Гатному, Ірпені. Розпочалися зйомки наприкінці квітня 2023 року. Останній знімальний день теж був у квітні, але 2024 року. 31 липня 2023-го в дуже спекотний день ми знімали новий рік з ялинкою.

Знімати фільм було цікаво. Ми працювали з акторами і талановитими дітками. Не одразу могли знайти дівчинку на роль племінниці моєї героїні, у якої гине мама. Це складна психологічна роль. Але, коли ми знайшли цю дівчинку, то наша Поліна Турцевич виявилася справжнім дарунком! Ще цікаво, що дівчинку у фільмі ми назвали Поліною. І знайшли на роль Поліну.

У цьому фільмі я не тільки працюю як актриса, режисерка, монтажерка, звукорежисерка, операторка, а й як сценаристка і композиторка. Музику я писала з дитинства, перше своє лавреатство отримала у 9 років в конкурсі юних композиторів. В 11 років я написала балет “Дівчинка з сірниками” на 45 хвилин. Тепер думаю про те, що балет треба аранжувати. Далі я залишила музику і почала займатися іншими напрямками діяльності. А от цей фільм підштовхнув мене знову повернутися до музики. Музична партитура для фільму – 35 хвилин. Аранжувати музику мені допоміг Іван Давиденко. Вперше я працювала з аранжувальником. Спочатку легко це не було. Треба

З Україною в серці

На День Незалежності України планується вихід в ефір фільму Юлії Сак і Ольги Тичини-Яновської “Україна – храм мого серця”. Напередодні ми поспілкувалися з акторкою, режисеркою, композиторкою і письменницею Юлією Сак про цей фільм та її творчість.

було зрозуміти специфіку роботи. А далі робота пішла!

– Про які події розповідає фільм “Україна – храм мого серця”?

– Це психологічна стрічка, що розкриває життя та стан душі людей, які переживають у тилу з перших днів (24 лютого 2022 р.) російської агресії проти України.

У фільмі художньо переплітаються образи минулого (починаючи з Київської Русі) і сучасності. Деякі сцени відзнято за реальними подіями. Використано документальні кадри.

– Що стало поштовхом для зйомки цієї картини?

– Війна. Біль і жах, який я пережила після початку повномасштабного вторгнення. Спочатку у мене був шок, я думала, що життя закінчилося. А далі, коли я трохи отямилася, до мене прийшов сюжет для нового фільму. Можу сказати, що сценарій фільму було створено більше мною, ніж мамою.

– Розкажіть трохи про історію вашого роду.

– У нас вісім національностей. Головна лінія – саксонська. Фон Остен Сакени. Німці, поляки, чехи, українці, грузини, італійці. Тато мій єврей. Дідусь по лі-

нії мами – родич Павла Тичини.

– Ви зняли чимало фільмів, а які з них вам здаються найцікавішими?

– Звісно, я люблю всі свої фільми. Найбільш масштабна робота – повнометражний фільм про М. Гоголя (1 година 30 хвилин). У цьому проєкті ми показали останній місяць життя Гоголя, екранізували частково декілька його творів. Також дуже люблю короткометражний художній фільм про Віру Холодну, який входить до повнометражного циклу фільмів “Великі жінки”. Віра Холодна – моя улюблена актриса, я відчуваю нашу схожість і дуже люблю втілювати її образ у мистецтві. У мене є про неї вистава і фільм. Ще можу відзначити фільм про Сковороду, насичений духовністю і природною гармонією.

– Які концертні програми плануєте?

– Найближчим часом планую багато показів нашого нового фільму. Зараз закінчую монтаж, і постійно зайнята цим проєктом. Сольних виступів у мене в новому сезоні теж буде багато, але пе-

ревага саме фільму.

– Розкажіть про ваші книги. Чи продовжуєте дослідження на тему геніальності?

– Я видала шість поетичних збірок. Три збірки вийшли під час повномасштабного вторгнення. Одна з них – у Німеччині. Вже за 2024 рік у мене народилося багато нових віршів. Думаю, незабаром вийде сьома збірка поезії. Темою, пов'язаною з феноменом геніальності, почала займатися давно, займаюся і буду займатися далі. Це справа життя. У книзі я пишу, як можна відрізнити генія від великого, як можна розпізнати генія навіть у нералізованій людині. Зараз я ще створюю каталог геніїв, яких знаю. Відкриваю для себе нових геніїв. Розумію, що відкривати таких людей буду все життя. На жаль, усіх геніїв зібрати не зможу, тому що є багато невідомих чи маловідо-

мих. Хочу створити максимального чесний каталог, де будуть тільки генії, а не інші люди (навіть великі), яких хтось називає геніями.

– З ким із композиторів і музикантів вам найбільше подобається працювати?

– Прекрасна музика в Олега Разумовського. Вона звучить у декількох наших фільмах. А якщо не про фільми, то я з радістю працюю в своїх концертних програмах з дуже талановитими і прекрасними музикантами, співаками. Більше всього подобається працювати із заслуженими артистами України, солістами Київської опери і Будинку органної та камерної музики – Марією Ліпінською, Ганною Бубною, Ігором Ішаком, Дмитром Агеевим. Також у нас чудова співпраця із сесійним гітаристом Костянтином Карачуном.

– Ваша мама Ольга Тичина-Яновська готувала вас із дитинства до сценічного шляху?

– Мама готувала. Але головне, що я сама відчувала талант і ніколи не уявляла свій шлях без мистецтва. У мене по лінії мами дуже творча родина, і це мені передалося генетично. Так, з дитинства мама і бабуся (мамина мама) багато чого мене навчали і розкривали мої таланти. Наприклад, засинала я в дитинстві тільки під класичну музику. У 6 років написала поліфонію “Годинник”. У 4 роки сказала, що буду співачкою або актрисою. І так усе життя.

Спілкувалася Анна ЛОБАНОВСЬКА, мистецтвознавиця

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

Розмова з Тарасом Шевченком Автобіографія: кріпосний період

**Розмови з Тарасом Шевченком, звісна річ, уявні¹, виявили доречну
потрібність зачепити гірку тему його кріпацтва. Тому звернімося найперше
до поетової Автобіографії, яку почуємо з вуст Тараса Григоровича, до
моменту його звільнення з кріпосного стану.**

цінною річчю здавалася мені якась книжечка з кунштниками, тобто гравірованими картинками, мабуть, найгіршої роботи. Я не вважав гріхом чи не встояв перед спокусою викрасти цю дорожочинність і вночі втік у містечко Лисянку.

— Були й інші безгрішні й доленосні спуски...

— Давно те діялось. Ще в школі,
Таки в учителя-дяка,
Гарненько вкраду п'ятака —
Бо я було трохи не голе,
Таке убоге — та й куплю
Паперу аркуш. І зроблю
Маленьку книжечку. Хрестами
І везерунками з квітками
Кругом листочки обведу.
Та й списую Сковороду...

— На засланні, коли доводилося “з віршами ховатись”, ви, дорогий Кобзарю, картали себе...

— А все за того п'ятака,
Що вкрав маленьким у дяка,
Отак Господь мене карає...

— Виявилося, що насправді Господь обрав вас для високого служіння Україні. То було Богопокликання! В поезії “Доля” ви фактично самі сказали про це...

— Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п'яного дяка в науку.

— У цій ширшій й украй сумній розповіді, звісно, не знайшлося місця для зворушливого спогаду про те, як п'яти-шестирічний Тарас, вийшовши на околицю рідного села, намагався отримати відповідь на вселенське запитання...

— А що ж там за горою? Там мають бути залізні стовпи, що підтримують небо! А що, якби піти та подивитися, як це вони його там підпірають. Піду та подивлюся, адже це недалеко...

— І таки сходить малий Тарас, навіть вдерся на високу чорну могилу й задумався...

— Ні, сьогодні пізно, не дійду я до тих залізних стовпів, а завтра разом з Катрею: вона до череди корів пожене, а я піду до залізних стовпів...

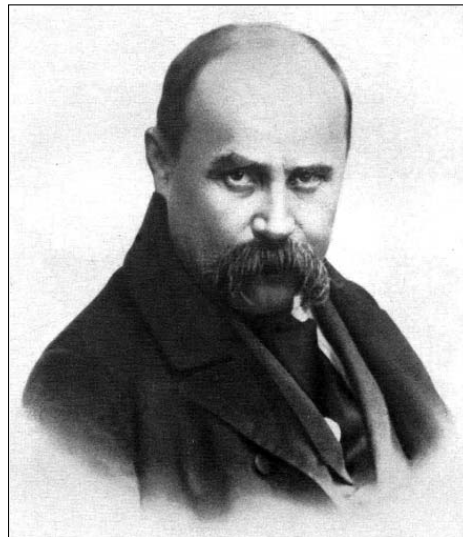
— Сестра Катерина, старша майже на десять років, як ви сказали, була вашою турботливою і ніжною нянькою. Того разу, коли випадкові чумаки швидко привезли малого у Кирилівку, вона навіть не вечеряла з усіма, а чекала братика, який не може всидіти вдома...

— Дивлюсь через перелаз у двір, а там біля хати, на темному зеленому бархатному шпоришці, всі наші сидять собі в гуртку і вечеряють; тільки моя старша сестра і нянька Катерина не вечеряє, а стоїть собі коло дверей, підперши голову рукою, і наче поглядає на перелаз. Коли я висунув голову з-за перелазу, вона скрикнула: “Прийшов! прийшов!” і, підбігши до мене, схопила мене на руки, понесла через двір і посадила в гурток вечерять, сказавши: “Сідай вечеряти, прибуду!” Повечерявши, сестра повела мене спати і, вклавши в постіль, перехрестила і, посміхнувшись, знову назвала мене прибудуою...

— Подумалося мені, що лише Катря могла сказати й безбачченку Тарасу святі слова: “Ходім додомоньку, дитино”... Згадавши про сонячне тепло сестринської любові, повернімося до вашої втечі дванадцятирічним у Лисянку...

— Там я знайшов собі нового вчителя в особі маляра-диякона, теж спартанця, який, як я скоро переконався, дуже мало відрізнявся від мого попереднього наставника. Три дні я терпляче таскав на гору відрами воду з річки Тікича і розтирав на залізному листі фарбу мідянку...

— Хоч у Лисянці Тарас протримався ледве чотири дні, в місті стоїть пам'ятник з тією криницею. До речі, від моєї хати в селі Мед-

Т. Шевченко. 1860 р. Фотограф І. Досс

вин до нього можна доїхати за чверть години...

— На четвертий день терпіння мене зрадило, і я втік в село Тарасівку до дячка-маляра, який славився в околиці зображенням великомученика Микити і Івана Воїна. До цього Апеллеса⁶ звернувся я з твердою рішучістю: перенести всі випробування, як думав я тоді, нерозлучні з усякою наукою. Засвоїти собі його велике мистецтво хоч у найменшій мірі бажав я пристрасно! Але, на жаль! Апеллес подивився уважно на мою ліву руку і відмовив мені навідріз. Він оголосив, на моє крайнє засмучення, що в мене немає здібності ні до чого, навіть до шевства чи бондарства.

Втративши всяку надію зробитися коли-небудь хоча б посереднім маляром, із розбитим серцем повернувся я в рідне село...

— Деякий час тринадцятирічний Тарас пас громадську череду, що геніально відгукнулося через двадцять років у поезії...

— Мені тринадцятий минуло.

Я пас ягнята за селом.

Чи то так сонечко сіяло,

Чи так мені чого було?

Мені так любо, любо стало,

Неначе в Бога...

— А ще в цьому вірші є пронизливі рядки про те, як дівчина допомогла хлопцеві подолати “тяжкі сльози”...

— Прийшла, привітала,

Утирала мої сльози

І поцілувала...

Неначе сонце засіяло

Неначе все на світі стало

Моє... лани, гаї, сади!..

І ми, жартуючи, погнали

Чужі ягнята до води.

— Видатний Шевченків біограф Іван Дзюба глибокомудро зауважив: “Чи не з цього дитячого спогаду, що загніздився в серці на все життя, — у Шевченка оте постійне адресування до дівчини і дівчат, постійне жадання дівчої пам'яті, дівчої спитливої сльози, що варта всіх благ світу...”

— Може, найдеться дівоче

Серце, карі очі,

Що заплачуть на сі думи —

Я більше не хочу...

Одну сльозу з очей карих —

І... тан над панамі!..

— Коли навесні 1828 року помер старий власник Кирилівки, Моринців і родини Шевченків Василь Енгельгардт, а спадкоємцем став його позашлюбний син...

— Поміщику Павлу Васильовичу Енгельгардту, який тільки-но успадкував надбання побічного батька свого, знадобився спритний хлопчик, і обірваний школяр-бродяга потрапив прямо в тикову куртку, в такі ж шаровари і нарешті в кімнатні козачки...

— У вашій поезії слово “козак” та похід-

ні від нього зустрічаються понад двісті разів, але взагалі відсутнє слово “козачок”. Хто це такий?

— Винахід кімнатних козачків належить цивілізаторам задніпровської України, полякам; поміщики інших національностей переймали і переймають у них козачків як вигадку, незаперечно розумну. У краї колись козацькому зробити козака ручним з самого дитинства — це те ж саме, що в Лапландії підкорити сваволі людини швидкононого оленя... Новітні представники вельможної шляхти з почуттям освіченої гордості називають це покровительством української народності, яким нібито відрізнялися їхні предки. Мій поміщик як російський німець дивився на козачка більш практичним поглядом і, покровительствуючи моїй народності на свій манер, поставив мені в обов'язок тільки мовчання і непорушність у куточку передньої, поки не пролунає його голос, який наказує подати трубку, що стоїть тут же біля нього, або налити у нього перед носом стакан води...

— Так це ж обов'язки не для всюдисущого Тараса!

— За вродженою мені зухвалістю характеру я порушував панський наказ, наспівуючи ледь чути голосом гайдамацькі сумні пісні та змальовуючи украдьки картини суздальської школи, що прикрашали панські покої. Малював я олівцем, який — зізнаюся в цьому без жодної совісті — вкрав у конторника...

— Ви, мабуть, дуже переймалися таким існуванням?

— Пан мій був людиною діяльною: він безперечно їздив то у Київ, то у Вільно, то в Петербург і таскав за собою, в обозі, мене для сидіння в передній, подавання трубки і тому подібних потреб. Не можна сказати, що я переймався своїм тодішнім становищем: воно лише тепер приводить мене в жах і здається мені якимсь диким і незв'язним сном... Подорожуючи зі своїм паном з одного постійного двора до іншого, я користувався будь-яким зручним випадком украсти зі стіни лубочну картинку і склав для себе таким чином дорожочинну колекцію... Втім, не спрага наживання керувала мною, а непереборне бажання зрисувати з них як тільки можна вірні копії.

— Відомо, що під час перебування у “Вільні, городі преславнім” 6 грудня 1829 року, Енгельгардт несподівано застав Тараса, який при свічках копював картинку...

— Він несамовито видер мене за вуха і надавав ляпасів за те, мовляв, що я міг спалити не тільки дім, а й місто. Наступного дня пан велів кучеру Сидорці відшмагати мене гарненько, що і було виконано з гідною старанністю.

— У вас завжди боліло серце за нещасливі долі сільських хлопчиків-кріпаків...

— А ще до того, як побачу

Малого хлопчика в селі.

Мов одірвалось од гілля,

Одно-однісіньке під тином

Сидить собі в старій рядниці.

Мені здається, що се я,

Що це ж та молодість моя.

Мені здається, що ніколи

Воно не бачитиме волі,

Святої воленьки...

— Між іншим, через майже три десятиліття, у квітні 1858 року Семен Гулак-Артемовський познайомив вас у Петербурзі з тридцятирічним сином Павла Енгельгардта Василем Енгельгардтом — астрономом, знавцем і любителем музики...

— Багато й багато чого поворухнулося в душі моїй при зустрічі з сином мого колишнього поміщика. Забуття минулому⁷. Мир і любов теперішньому⁸.

— З Вільно пов'язано незабутнє знайомство у 1830-му з польською дівчиною, швачкою, яка запала вам у душу...

— Я вперше прийшов тоді до думки, чому і нам, нещасним кріпакам, не бути такими ж людьми, як інші вільні стани...

— Зустрічав згадку про цю дівчину у вашому Щоденнику, зафіксовану через більш як чверть століття після знайомства...

— Уві сні бачив церкву святої Анни у Вільні і в цій церкві милу Дуню, яка молилася, чорноброву Гусиковську⁹...

— У Щоденнику містяться дев'ятнадцять унікальних описів ваших снів, і цей здається мені напричуд особливо дивним, таємничим, пронизливим... Як ви зберегли в пам'яті той готичний костюл XVI століття у Вільні!

До речі, ваша мистецька спадщина (живопис і графіка) розпочинається в сучасному Повному зібранні творів Тараса Шевченка у дванадцяти томах олівцевою копією з літографії “Жіноча голівка”, зробленою у Вільні 1830 року. Шевченкознавці досі не визначилися напевне стосовно оригіналу: чи це літографія віленського графіка Мошинського “Свята Марія Магдалина”, чи на літографії зображено французьку артистку Адрієнну Лекуверр. У цьому контексті Гусиковська, звісно, навіть не виникала. Мені лише хочеться думати, що, маючи ніжне обличчя, ви, юний художник, не могли не згадувати жіночу голівку милої Дуні, в яку були закоханими...

Утім, повернімося до того часу, коли у лютому 1831 року Павло Енгельгардт, переляканий польським повстанням, поспішив перебраться з Вільна до Петербурга, а пізніше слідом за ним разом із панською челяддю в місто прибув на початку літа і його козачок Тарас Шевченко.

— У 1832 році мені виповнилося вісімнадцять років, і оскільки надії мого поміщика на мою лакейську кмітливість не справдилися, то він, прислухавшись до мого невідступного прохання, законтрактував мене на чотири роки до цехового майстра різних живописних справ, якогось Ширяєва, в Санкт-Петербурзі.

Він тримав постійно трьох, іноді й більше замазур у тикових халатах під іменем учнів і, дивлячись по необхідності, від одного до десяти наймам, поденно і помісячно, докострських мужичків — малярів і склярів, — отже, він був у своєму цеху не останній майстер і з мистецтва, і з капіталу... Ширяєв поєднував у собі всі якості дядька-спартанця, дякона-майлара й іншого дядька — хіромантика; але, незважаючи на весь гнів потрійного його генія, я у світлі весняні ночі бігав у Літній сад рисувати з потворних, незграбних статуй, які прикрашали сіє прямолінійне творіння Петра. У цьому саду і в той же час почав робити етюди у віршованому мистецтві...

В один із таких сеансів познайомився я з художником Іваном Максимовичем Сошенком, з яким і досі перебуваю в найширших братерських стосунках¹⁰. За порадою Сошенка я почав пробувати аквареллю портрети з натури. Для багаточисленних проб терпляче служив мені моделлю інший мій земляк і друг, козак Іван Нечипоренко, дворовий чоловік нашого поміщика. Одного разу поміщик побачив у Нечипоренка мою роботу, і вона йому настільки сподобалася, що він почав використовувати мене для зняття портретів з улюблених коханок, за які іноді нагороджував мене цілим рублем срібла.

— Ба більше, 1833 року дев'ятнадцятирічний Тарас вправно виконав акварельний парадний портрет самого Павла Енгельгардта...

Сказати б, історичний злам відбувся на початку 1837 року, коли...

— Сошенко представив мене конференц-секретареві Академії мистецтв Василю Івановичу Григоровичу з проханням — звільнити мене від жалюгідної участі. Григорович передав його прохання Василю Жуковському. Той сторгувався задалегідь з моїм поміщиком і просив Карла Брюллова написати з нього, Жуковського, портрет із метою розіграти його в приватній лотереї. Великий Брюллов одразу погодився...

— Дорогий Тарасе Григоровичу, дозволяйте додати, що разом із Іваном Сошенком вашою долею опікувався новий знайомий, уродженець Пирятина, художник Аполлон Мокрицький. Зокрема, він записав у щоденнику, що 31 березня 1837 року разом із Василем Григоровичем побували у Карла Брюллова: “Показав його (Шевченка). — В. М.) вірш, яким Брюллов був надзвичайно задоволений, і, побачивши з нього мислі й почут-

тя молодого людини, наважився витягти його з податкового стану і для цього велів мені завтра ж відправитися до Жуковського і просити того прийти до нього”. А вже 2 квітня Мокрицький занотував: “Слава Богу, справа наша, здається, прийме гарний хід. Брюллов почав сьогодні портрет Жуковського...”

Отже, що дуже важливо, саме поетичний талант молодого Шевченка спонукав Брюллова взятися за справу його звільнення з кріпацтва, й, певно, зацікавив особливо впливового в тодішньому Петербурзі поета Жуковського...

— Про перші літературні мої спроби скажу тільки, що вони почалися в тому ж Літньому саду, у світлі безмісячні ночі. Українська строга муза довго цуралася мого смаку, спотвореного життям у школі, в поміщицькій передній, на постоялих дворах і в міських квартирах; але коли дихання свободи повернуло моїм почуттям чистоту перших років дитинства, проведених під убогою батьківською стріхою, вона, спаніб і їй, обняла й приголубила мене на чужій стороні. З перших слабких моїх спроб, написаних у Літньому саду, надрукована лише одна балада “Причинна”...

— Балада вперше побачила світ аж у 1841 році, а тоді, у 1837-му, коли ваші друзі та доброзичливі тільки-но взяли за справу викупу Тараса Шевченка з кріпацтва, на мою думку, саме “Причинну” міг показати Аполлон Мокрицький Карлу Брюллову... Поезія починається геніальними рядками, закарбованими в генотипі кожного українця...

— *Рече та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолю верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідний місяць на ту пору
Із хмар до-де виглядав,
Неначе човен в синім морі
То виринав, то потопав.
Ще треті нічні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.*

— На підтвердження моєї позиції наведу й спогади Івана Панаєва, який уперше побачив вас якраз у 1837-му, коли йшлося про

викуп поета-кріпака: “Він написав тоді вже кілька віршів... Друзі його вже й тоді відгукувалися про нього з захопленням і говорили, що Шевченко обіцяє виявити геніальний поетичний талант...”

Але Брюллов оцінив і талант Шевченка-художника! Найпершим доказом є те, що він узяв його собі в учні й поселив у своїй майстерні, де ви з ним і побували...

— Швидкий перехід із горища грубого мужика-майлара в чудову майстерню найбільшого живописця нашого століття. Самому тепер не віриться, а справді так було... Я з брудного горища, я, нікчемний замазура, перелетів у чарівні зали Академії мистецтв...

— Ми неминуче повернулися до того, що Брюллов погодився взяти участь у вашому викупі з кріпацтва...

— ...І незабаром портрет Жуковського був готовий. Жуковський, з допомогою Михайла Юрійовича Вільгорського¹¹, влаштували лотерею на 2500 рублів асигнаціями, і цією ціною була куплена моя свобода в 1838 році, квітня 22. З того ж дня почав я відвідувати класи Академії мистецтв...

— Дорогий, єдиний Кобзарю, безмежно вдячний за цю сумную та водночас життєстверджуючу розмову, за вашу щирість і правду, за те, що навчаєте, як в світі жити, людей любити... Уклін вам доземний!

Р. С. Відпускна, що звільняла Тараса Шевченка з кріпацтва, була вручена йому 25 квітня 1838 року. Того дня Мокрицький записав у щоденнику: “Годині о другій пішов я до Брюллова... Невдовзі з'явився Жуковський з графом Вільгорським. Прийшов Шевченко, і Василь Андрійович вручив йому папір про його звільнення і забезпечення прав громадянства. Приємно було бачити цю сцену”.

Ця важлива документальна фіксація шасливої для Шевченка події багато десятиліть використовується у шевченкознавчих студіях. Але в ній відсутня бурхлива реакція вчорашнього кріпака Тараса, тоді як у також давно відомій розповіді Сошенка його душевний переживання виплискуються через край:

Т. Шевченко. Батьківська хата у Кирилівці. 1843 р.

Почесні академіки

Нещодавно у Великій залі НАМ України відбулася XXIX сесія Загальних зборів Національної академії мистецтв України, присвячена підсумкам діяльності у 2023 році та завданням на поточний рік. З-поміж інших було ухвалено рішення про присвоєння почесних звань. Почесними академіками Національної академії мистецтв України стали:

Анатолій Горбенко — народний художник України, професор — за вагомий внесок у розвиток національного мистецтва України;

Андрій Демиденко — лавреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, народний артист України — за вагомий внесок у розвиток національного мистецтва України;

Лариса Калочникова — лавреатка Національної премії України імені Тараса Шевченка, народна артистка України — за видатну виконавську майстерність, створення художніх образів, які здобули міжнародне визнання, і за особливі заслуги у розвитку вітчизняної культури;

Віктор Ковтун — лавреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, народний художник України, професор — за вагомий внесок у розвиток образотворчого мистецтва України;

Іван Марчук — лавреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, народний художник України — за вагомий внесок у розвиток образотворчого мистецтва України;

Ольга Петрова — головна наукова співробітниця Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України, заслужена діячка мистецтв України, докторка філософ-

“Я відчинив вікно, яке було врівень з тротуаром. Раптом до моєї кімнати через вікно вскакує Тарас... мало не збивши мене з ніг, кидається мені на шию і кричить: “Воля! Воля!” — “Чи не здурів ти, Тарасе?” А він стрибає і кричить: “Воля! Воля!”

Як і заповів Тарас Григорович, “велике щастя быть вольним чоловіком”...

¹ Див.: Слово Просвіти. Ч. 9. 9–13 березня; Ч. 16. 25 квітня — 1 травня; Ч. 22–23. 6–19 червня; Ч. 25. 27 червня — Злипня 2024 р.

² Тарас Шевченко народився в селі Моринцях, а наприкінці 1815 року його батьки переїхали в село Кирилівку.

³ На час смерті батька у березні 1825 року Тарасові було одинадцять років, а мати — Шевченко Катерина Яківна померла сорокарічною в серпні 1823-го, коли йому йшов десятий рік.

⁴ Будемо пам'ятати, що ще з осені 1822 року, тобто за життя матері й батька, Тарас почав учитися грамоті у дядька Павла Рубана (Совгира). Його “попихачем” став стихарний дячок Петро Богорський, який прибув до Кирилівки 1824 року.

⁵ Часловець — Часослов, богослужбена книга, правила за читанку для навчання грамоти; Псалтир — одна з книг Старого Завіту, також особливо служила цій меті.

⁶ Апеллес (356–308 до н. е.) — давньогрецький живописець при дворі Александра Македонського.

⁷ Прагнення віруючої людини до християнського прощення своїм кріпосникам не заперечує того, що колишній кріпак не забув минуле. Наприкінці його “Письма Т. Гр. Шевченка к редактору народного чтення” (лютий 1860 року), покладеного в основу Шевченкового тексту в даній розмові з ним, читаємо гірке зізнання щодо минулого: “Скільки років утрачених! скільки квітів зов'янутих! І що ж я купив у долі своїми зусиллями — не загинути? Ледве не одне страшне урозуміння свого минулого. Воно жаливе, воно тим більше для мене жаливе, що мої рідні брати і сестра... до сих пір — кріпосні. Так... вони кріпосні до сих пір!”

⁸ У цьому контексті вважаю конче необхідним донести до читача слова вже згаданого Івана Дзюби:

“І Шевченків образ сьогодні людьми соціально замороженими нерідко коригується з позиції замовчування його соціальних емоцій та орієнтацій. Але нікуди нам не дітися від того факту, що кріпащина, панщина — одна з головних тем Шевченкової поезії. Бо закріпачення, як і пов'язане з ним національне поневолення, було найбільшим лихом його народу. І про це доводиться — гіркий парадокс! — нагадувати не лише малоосвіченій публіці, а й деяким снобам, що конче хочуть бути небачені оригінальними й довірливими в інтерпретації Шевченка”.

⁹ Доля Ядвіги (Дуні, Дзюні) Гусиковської не відома.

¹⁰ Див. докладно: Мельниченко В. “З Сошенком у братерських стосунках” // В. Мельниченко. Тарас Шевченко: “Друзі мої єдині”. М., 2013. С. 8–53.

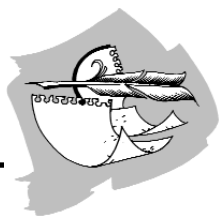
¹¹ Композитор і музичний діяч, брав участь в організації лотереї, в якій розіграно портрет Жуковського роботи Брюллова.

ських наук, кандидатка мистецтвознавства, професорка — за багаторічну науково-дослідницьку та практичну діяльність у сфері популяризації українського мистецтва у світі та як визначного науковця в галузі теорії, історії і критики українського візуального мистецтва XX–XXI ст.;

Людмила Попко — професорка кафедри культурології та міжкультурних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв, кандидатка філологічних наук, професор — за значний особистий внесок у розвиток культури, вивчення найкращих здобутків її становлення в історичному контексті;

Валентин Сильвестров — лавреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, народний артист України — за визначний внесок у розвиток українського музичного мистецтва.

Власн. інф.

А. Цвід під час презентації в Празі. Модерує поет Анатолій Крат

Тур культурної дипломатії

Відома українська письменниця, шевченкознавиця, волонтерка **Антонія Цвід**, авторка двох десятків різножанрових книг, золота дипломантка (Німеччина), лауреатка численних вітчизняних і міжнародних премій та цьогорічна лауреатка Народної премії імені Т. Шевченка, упродовж року реалізувала свій проєкт “Благодійний тур Європою на підтримку України” та з нагоди 210-ї річниці з дня народження Кобзаря, що стартував на 14-му з’їзді Європейського Конгресу Українців у Берліні в травні 2023 року. Вона презентувала свої поезії воєнного часу та резонансну книгу про невідомі сторінки з життя Поета “Тасмниці Тараса Шевченка”.

Творчі зустрічі відбулися в рідному Києві, Парижі, Празі, Будапешті, Афінах, Берліні, Гданську, Болоньї, Анконі, Римі та інших містах Європи. За міжнародну добродійну діяльність від Асоціації митців у Києві отримала звання волонтера. А нещодавно – нагороду від Асоціації “Ukraina Unita APS in Roma” в Римі. Сьогодні Антонія Цвід поділилася враженнями від благодійного туру Європою з нашими читачами.

– Шановна пані Антоніє, рік тому на 14-му з’їзді Європейського Конгресу Українців (ЄКУ) у Берліні стартував ваш благодійний тур Європою з презентацією книги “Тасмниці Тараса Шевченка”, тож час підбити підсумки. Як зародився задум?

– Саме відзначила річницю свого добродійного туру Європою, яка збіглася з моїм туром Італією, зокрема імпрезами в Римі під час святкування Дня вічного міста. Відбулися творчі зустрічі з презентаціями моєї книги в рідній Україні, а також у Франції, Німеччині, Чехії, Греції, Угорщині, Польщі, Італії і... Ватикані. Мій проєкт на часі, бо нині за межами Батьківщини опинилося 20 мільйонів українців. Він передбачає збереження української ідентичності, культурну дипломатію у світі і підтримку поранених українських воїнів. З початку війни я перебувала в якомусь ступорі, мій будинок у перші ж дні постраждав (до речі, нещодавно разом з “Охматдитом” постраждав утретє. Вікна, двері повставляли, зруйнований дах над моєю квартирою на останнім поверсі затягнули плівкою).

Тож по тому, як мене Центральна спілка українців Німеччини у вересні 2022 року запросила разом з представниками нашого Посольства висадити Тарасову вербу в Оранієнбурзі під Берліном, де я розповіла істинну історію і власну версію верби, я взялася за роботу над незавершеною книгою “Тасмниці Тараса Шевченка”, яку й вирішила презентувати у світі на підтримку України та духу українців у світі. Власне, розпочалося все зі Львова, де в 2017 році я була делегатом Світового Конгресу Українців і успішно презентувала своє трикнижжя про Тараса Шевченка – романи “Возлюбленик муз і грацій”. Книги потрапили до читачів двадцяти країн світу. А в травні 2023 року на 14-му з’їзді ЄКУ в Берліні презентувала вже нову книгу на запрошення керівництва Романа Рейчинця та Ярослави Хортяні. Делегати зустріли тепло, збереглося чимало світлин і загальне фото, яке нещодавно було викладено в пресі з нагоди 75-річного ювілею ЄКУ.

– Цьогоріч за книгу “Тасмниці Тараса Шевченка” ви удостоїлися Народної Шевченківської премії. Чим саме зацікавила ваша книга, що зробило вас бажаною гостею в багатьох європейських країнах?

– Мабуть, насамперед тим, що мені вдалося відкрити таємні родинні реліквії Михайла Байдакова, які засвідчують, що дівчина, з якою О. Афанасьєв-Чужбинський зустрів Шевченка на Лаврських пагорбах і котрою давно цікавляться шевченкознавці, була нареченою Поета, вихованкою седнівських панів Лизогубів – Марія Іванівна Стадниченко. Ця моя розвідка була оприлюднена в “Українській літературній газеті” та журналі “Київ” ще 2018

року. Дослідження дало підстави вперше заявити про ймовірне існування прямої гілки родовету нашого Пророка. Крім цього, я збирала в книзі й проаналізувала останні версії та відкриття сучасних шевченкознавців, яких поки що не знайти в жодному архіві. Проте кожна версія має право на існування. По суті, ця книга письменницьких розвідок є підмурком для майже завершеної серії моїх романів, створених на базі трикнижжя “Возлюбленик муз і грацій”, що була номінована на Національну Шевченківську премію 2017 року. Незабаром ці книги я почну випускати у світ.

– В італійській газеті “Afisha.it” пройшла інформація: “Антонія Цвід зачитала вірш-присягу “Іде воїн” з циклу “Кривава рута” та оголосила хвилину мовчання за полегшими українцями...” Як проходили ваші зустрічі?

– Пам’ять про загиблих воїнів – це святе. Я виступаю експромтом. Відбувалися не лише презентації книги, а й участь у велелюдних патріотичних заходах наших емігрантів з відповідними гаслами часто в супроводі поліції в різних країнах: демонстрація до Дня Незалежності з ходою до російського посольства (Будапешт); Хома вишиванок та мітинг (Болонья); мистецький ярмарок на користь нашого війська (Афіни); урочисте відзначення ювілею патріотичного об’єднання ЦСУН, а також Конференція з президентом Світового Конгресу України Павлом Гродом, де я вручала кошти для поранених бійців та ін. Це все і є моя місія культурної дипломатії у світі. Я презентую не лише книгу, а й свій Театр одного поета, читаючи вірші воєнної тематики, а також інтимну лірику. Але кращою ілюстрацією послужать відкриті шанувальників. Модераторка моїх імпрез у Римі, поетка Світлана Нікітенко написала: “Багатогранна творчість, артистичність, уміння тримати публіку і стовідсоткова віддача – так можна охарактеризувати виступи мисткині слова Антонії Цвід. Що може бути цікавішим, як довідатися із вуст самої дослідниці про те, як народжується твір і як відкриваються таємниці? А що то за виконання поезій! То є чисто театр одного актора – один із найемоційніших моментів, який чарував і підніс слухача на вершини насолоди”.

– Оскільки ваш шлях пролягав через міста з давньою історією, хотілося б, щоб Ви зупинилися і на враженнях від пам’яток в Парижі, Празі, Будапешті?

– Минулоїч у червні я мала зустріч у Літературному клубі Парижа на запрошення очільниці Оксани Мізерак. Модерувала захід поетка й філософ Марина Препотенська, вона ж і показала місто. Це був діалог про війну в Україні, літературу, філософію, творчість, Шевченка і письменницькі розвідки. Переклади моїх

віршів, виконані Дмитром Чистяком, читала французенка Естель Делавен. Я дозволила собі почитати навіть філософсько-еротичну лірику.

Колись на Міжнародному поетичному симпозіумі в Познані поет Едмунд Петрик сказав: “Ми звикли, що зірки любовної лірики приходять до нас із Парижа, а тепер, завдяки Антонії Цвід, бачимо, що – з Києва!” І ось я й сама в Парижі! Мешкала поблизу Ейфелевої вежі в чарівній Світлані Гергеги, опівночі спостерігала з мосту Мірабо, як прожектор з її верхівки, обертаючись, пронизує різнокольоровим снопом весь Париж. Оглянула Лувр, експозиція якого налічує 35 тисяч творів, зокрема 7 тисяч картин. З королівської резиденції на музей його перетворив Наполеон, де демонстрував твори мистецтва, привезені з військових кампаній. Там чимало античних статуй з Риму, з Афінського Акрополя. Картини Леонардо да Вінчі, Рембрандт, Тиціан, Делакруа, Дюрер, Пуссен і багато інших. Підступила впритул до “Джоконди”. Дозволялося фотографувати, на відміну від плафона Сікстинської капели, розписаного Мікеланджело Буонаротті, античних статуй у Новому музеї Акрополя чи каплиці князя Володимира та княгині Ольги в Ватикані, хоч я потай робила знімки. Є там картина “Щасливе суспільство, долає небезпеку” італійця Ораціо Джентілескі в кольорах українського прапора. І картини українських художників: Марії Башкирцевої, В. Боровиковського, М. Пимоненка. Вразив паризький собор “Серце Ісуса”, а надто Собор Паризької Богоматері. В юності наслідувала образ Есмеральди з однойменного роману Віктора Гюго. До речі, саме такою й змаював мене український Рафаель, маєстро Багаутдінов, на великому полотні, що виставлялося в Киє-

ві й Парижі. Зустрілася з Тарасом Шевченком біля православної церкви в Парижі, на бульварі Сен-Жермен у скверіку, який отримав його ім’я.

У Чехії моя презентація відбулася в “Празькій кривіці” на запрошення тепер уже голови Українського інституту в Празі Ростислава Прокоп’юка та українського поета Анатолія Крата. Тут жінки плетуть сітки для воїнів, за кавою збираються українці, заходять і наші поранені військові. Ось перед такою публікою ми з А. Кратом провели динамічний діалог, і я читала вірші. Екскурсовод Марія Прокоп’юк ознайомила мене з Прагою і грандіозним Собором святого Віта, що колись слугував усипальницею королів Богемії. Вітражі виконані Альфонсом Мухою. Заворожуючі образи цього представника стилю ар-нуво зустрічаються в місті повсюдно. Є й пам’ятна дошка на будинку друкарні, де 1876 року, завдяки старанням подружжя Русових, видано двотомний “Кобзаря” без цензури.

На площі Кінських є пам’ятник Шевченку. За кордоном існує 128 пам’ятників Шевченку – у 35 країнах. На жаль, досі жодного пам’ятника нашому генію немає в Німеччині. Найперший пам’ятник Шевченку за межами України належить самому Шевченку. Писати й малювати на каторзі не дозволялося, тож поет почав ліпити. Виліпив автопортрет в дарунок дружині коменданта Агаті Усковій, у яку був таємно закоханий. По смерті Шевченка родина Ускових виставила бюст поета на постамент у своєму дворі, де тепер його музей. За життя поет тут був каторжник, а по смерті – господар! Пам’ятник Шевченкові в Римі виконаний в образі римського патриція італійцем Уго Мацеї. В Афінах відкрито два пам’ятники Кобзарю.

До підніжжя пам’ятника Коб-

зареві в Будапешті ми урочисто поклали квіти з світовою діячкою Ярославою Хортяні. У приміщенні мерії міста відбулася презентація моєї книги з нагоди Дня Незалежності України. Сама Я. Хортяні й модерувала захід. Познайомилася з мером столиці Угорщини Гергеєм Корачоном, який щиро співчуває Україні. Був присутній повірний у справах України Іштван Балог, ректор Українського інституту в Будапешті. А тележурналістка Ніколета Олас-Хортяні взяла в мене розлоге інтерв’ю. Виступила разом з Я. Хортяні і на велелюдному мітингу українців біля російського посольства.

Минулого літа здійснила тур до омріяної Венеції. Зустрічалася з українськими заробітчаними, які розповіли, що жити тут нелегко через вологість. Готична архітектура міста на воді, катання на гондолах і смак венеційської кави... Неймовірний собор Святого Марка – колишня капела при Палаці дожів – імператорів Венеційської республіки. Зали Палацу оздоблені полотнами Тиціана, Веронезе; вражає наймасштабніше в світі полотно “Рай” Тінторетто. Пройшла й лабіринтним в’язницю в його підвалах, в’язнем якої був Джакомо Казанова, звідки благополучно втік. Бачила пам’ятник йому.

Через місяць, на Покрову, моя імпреза відбулася в Афінах на запрошення настоятеля храму св. Миколая отця Ігоря та очільниці української громади Оксани Киценюк-Реваги. Вперше виступати в церкві, де за твоєю спиною іконостас і лики святих, – це особлива відповідальність! Презентувала книгу, вірші про війну, про Україну і... на прохання зали – любовну лірику! Святі отці слухали з цікавістю і розкупили книги для себе й церковної бібліотеки. Взяла також участь у мистецькому ярмарку при церкві на користь українського війська. На руїнах Парфенону в Акрополі відчула всю велич античних часів і водночас – біль через варварство, що перетворило таку могуть на руїну... У XVI столітті венеційці випустили 700 гарматних ядер до цього захопили Акрополь і розмістили там військовий гарнізон, а в самому Парфеноні – порохові склади. Він вибухнув. Значну частину скульптур та фрагментів фризу вивезли до Лондона, шось – до Парижа, менша частина експонується в Новому музеї Акрополя, його колекція налічує понад 4 тисячі експонатів.

– З нагоди 210-ї річниці від дня народження Шевченка ви також мали презентації в межах свого проєкту?

– Так, з початку весни відбулося кілька творчих зустрічей у Німеччині, Польщі і тур Італією.

Виступ А. Цвід на демонстрації українців Будапешта проти агресії росії

“Мрії Марії” та жіночі образи

Що наснажує людей у воєнний час? Що дає сили і зміцнює стривожену душу? Мистецтво.

У чому ми шукаємо свої витоки, власну самоідентифікацію і етнонаціональний код? У мистецтві. І врешті: що є вічним, понадчасовим і духовно-сакральним? Звісно, мистецтво.

Нещодавно в нашій столиці відбулася прекрасна подія – відкриття персональної виставки оригінальної художниці **Анни Діденко** у мистецькому салоні “Мрії Марії”, що на Андріївському узвозі. Чудово, коли в зболено-тривожні, трагічні часи митці мають сили творити, об’єднуватись і дарувати світло краси.

Салон “Мрії Марії” на Андріївському – це щось унікальне, автентичне, камерно-домашнє, архаїчно-сучасне. Художній салон “Мрії Марії” заснували Наталя Базир та Марина Сенчило. Основним напрямом роботи є популяризація українського мистецтва та актуалізація традиційної культури. Назва салону – це присвята усім нашим жінкам ХХ століття, мамам, бабусям, прабабусям, які творили, плекали і зберігали традицію.

Відкриття персональної виставки художніх робіт Анни Діденко збирало широке коло творчих особистостей з різних сфер сучасності. Кожен мав змогу помилуватися роботами, поспілкуватися з прекрасним і відчутти синергію любові, світла, чогось вічного і невмирущого, а також своїми донатами, вкладеними у витвори мистецтва, підтримати ЗСУ.

Про ідею започаткування мистецького салону й відкриття експозиції картин Анни Діденко розповідає координаторка проекту, мистецтвознавиця, етноконсультант-адаптер та засновниця етноконсалтингової компанії “Мрії Марії” Марина Сенчило: ““Мрії Марії” як салон було започатковано в 2009 році. Назва на честь моєї прабабусі, окрім того, ім’я Марія – архетипне, біблійне. “Мрії Марії” – це мрії жінки. Про що може мріяти жінка? Про мир, про здоров’я дітей, про добробут. “Мрії Марії” – це певна естетика того, що нам допомагає, що нас надихає, це те рукотворне, що лишається в цьому світі, коли ми йдемо з нього. Це пам’ять роду в матеріальному вияві. Основним напрямом нашої діяльності є створення ексклюзивної сувенірної продукції й подарунків на основі українського декоративно-ужиткового мистецтва. У нас працюють найкращі художники, дизайнери, декоратори, фло-

ристи, етнографи.

Кажуть, що в темні часи добре видно світлих людей. Тому досить символічним є те, що під час війни наш перший виставковий проект у нашому просторі відбувся саме з презентації робіт Анни Діденко. Ця наша добра подруга і мисткиня вже більше десяти років представляє свою творчість у нашому салоні. Під час відкриття виставки ми зібрали своїх друзів, поціновувачів і небайдужих людей. Це була зустріч, під час якої ми познайомилися з багатьма людьми, було багато обіймів, квітів і ми змогли закрити збір для Сил Оборони нашої Наталочки Лещенко.

Творити і любити попри все. Саме творчість є тією силою, що протистоїть знищенню нашого Світу, нашої культури і нас зокрема”.

Анна Діденко – художниця, закінчила Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені М. Бойчука, з 2013 року членкиня Національної спілки художників України. Жіночі образи картин Анни Діденко, створені у стилі етномодерну, неповторні – сонцесейні, яскраві, вишукані, Берегині й Царівни роду українського. Ці образи, ніби обереги, рідинний код землі української бережуть пам’ять Серця української Жінки...

Представлена в художньому салоні однойменна серія “Мрії Марії” Анни Діденко – це колекція жіночих образів, у якій зібрані різні архетипи жінки – від іконо-

графічних мотивів до образів дохристиянських. Якщо існує напрям “поетичне кіно”, то тут доречно говорити про “поетичний живопис”. Іншими словами, полотна Анни Діденко містять у собі заряд чистого й потужного світла, якого сьогодні часом так бракує – і в живописі, і в житті.

Нам вдалося поставити кілька запитань художниці Анни Діденко.

– **Анно, як ви знайшли свій стиль у мистецтві?**

– Я маю фахову освіту. Але до свого стилю і визнання пройшла непростий життєвий шлях. Значною мірою мені допоміг мій Учитель, член Національної спілки художників України – Анатолій Фурлет, у якого я навчалася. Він відкрив мені світ 2D, що можна малювати не з натури, а на площині. Відтоді я зрозуміла, що можу малювати те, що хочу, те, що мені подобається. А тема Жінки, Української Жінки – вічна.

– **Ваші найбільші враження, відчуття від відкриття експозиції?**

– Найбільші враження – це люди, позитивна енергетика, люди, спрагли до живого, широкого спілкування. Море квітів, обіймів, добрих слів, позитивних емоцій, уваги... Я ще стільки уваги не отримувала в житті... Люди, друзі – це найголовніше.

– **Творчі плани і мрії художниці Анни Діденко?**

– Просто жити, а далі все додасться. У наш час вислів “жити” звучить не банально...

– **Що художниця Анна Діденко вважає своїм досягненням?**

– Мабуть, це те, що я знайшла свою нішу, свою магію...

Із відгуків відвідувачів:

“Я вражений живописом Анни Діденко. По-перше, тема і характер зображень є актуальними в теперішній час. По-друге, стиль творів Анни авторський, індивідуальний, а це для митця – найцінніше, коли за його роботами впізнають ім’я автора. З повагою і найширшими побажаннями **Віктор Ковальов, скульптор**”.

“Роботи Ані впізнавані та водночас різноманітні. Її символізм лежить на перетині релігійних мотивів, фольклору, жіночності, українськості. Недосказаність, яка пронизує її картини залишає багато місця для ін-

терпретації характеру краль полотен Діденко. Аня одна з перших почала експериментувати саме з мотанковими мотивами, коли обличчя нагадує ляльку-мотанку. Звісно, флористичні мотиви, вінючки на головах її героїнь також навіюють асоціацію про тісні зв’язки людства та його берегинь з природою. Дуже цікаві нові експерименти в бік пар, родин, цифрового мистецтва та історичних мотивів. Серія про мамів гармонійна та автентична. Я особисто придбала свою другу роботу темну, майже готичну жінку, саме тому що вона не типова для майстрині, яка має унікальний талант робити яскраві роботи з непередбачуваною гамою. Навіть сіра красуня має ще той порив драми та емоції. **Наталя Вернігора, колекціонерка творів мистецтва**”.

“Дуже потужна збірка творів, багато нових робіт, живописно, чарівно та талановито! Дякую за запрошення, рада зустрітись з авторкою та побувати в просторі “Мрії Марії”, в якому, окрім виставки картин, можна довго роздивлятися різні твори мистецтва, піти без придбання неможливо. Всім раджу завітати! Вітаю Анну Діденко! Це Успіх! **Ірина Мороз, галеристка**”.

Виставка триватиме до кінця року. Завітайте до салону “Мрії Марії” (Андріївський узвіз, 30). Підтримуймо і цінуймо наших сучасних обдарованих митців, які творять в тривоги й воєнний час, щоб допомогти ЗСУ, наблизити Перемогу і світлом любові та мистецтва подолати й збороти пільму, агресію та війну.

Підготувала **Ірина ГОЛОВАЙ**, викладачка Коледжу Фото **Уляни КАРАНКО**

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об’єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ КБ “ПРИВАТБАНК” (ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 305299) відкрито рахунок: № UA26305299000026004036804116; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)

Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Літературна редакторка

Галина ДАЦЮК

Коректорка

Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами –
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” – 30617

9 786177 234219

4 820095 780016